8°

Enthält elf Nummern.

Sednare Delen,

Om

GAMLE CARLEBY,

Med Wederbörandes Minne,

Utgifwen,

Af

PRÆSES,

JACOB CHYDENIUS

JAC. son,

Och

Som et Academiskt prof,

Allmän granskning underställd, i Åbo Academies Öfre Sal, den 7. Dec. efter middagen, 1754,

Af

RESPONDENS,

SAMUEL FABRELL,

Norr Finne.

ÅBO, Tryckt hos *Direct.* och Kongl. Boktr. i Stor-Förstendömet Finland, *JACOB MERCKELL.*

Kongl. Maj:ts
Tro-Tienare och Capitaine wid Des Lif-Dragone Regemente,
Den Wälborne Herren,

Herr THOMAS HOLMSTEDT.

Kongl. Maj:ts
Tro-Tienare och Regements Qvarter-Mästare wid Åbo Läns Lif-Dragone Regemente,
Wälborne Herren,

Herr FRIEDRICH GRÖNHAGE.

Kongl. Maj:ts
Tro-Tienare och Capitaine wid Armen,
Wälborne Herren,

Herr WILHELM EHRNSTOLPPE.

Kongl. Maj:ts
Tro-Tienare och Lieutenant,
Wälborne Herren,

Herr HENRIC DAHLMAN.

Kongl. Maj:ts
Tro-Tienare och Cornett wid Åbo Läns Lif-Dragone Regemente,
Wälborne Herren,

Herr CHRISTLIEB LEBR. CARPELAN.

Tacksamhet och ärkänsla bör med fult skäl falla på deslätt, som fått fägna sig af öfwerflödig godhet: Mine Herrars ynnest för mig, har warit så ogemen, at den wida öfwerträffat min tancka. Alt här tils har mig felat tilfälle, at yttra min ärkänsla; ja det felar mig äfwen nu: ty inga ord äro tilräckeliga, at uttrycka all min wördnad; Jag har ännu ej heller hunnit lära, at en ren Högaktning består i krusade ord: Min största höflighet är derföre blott uprichtighet och wälmening: Min wördnad blyges ej wid den drägt, som är den naturligaste. Efter min tunga staplar, och min penna giör mißwisningar, så nödgas jag taga mig frihet, at beropa mig på mitt inre, som är i stånd, at trotsa den wältaligaste. Låt Höggunstige Herrar, min enfaldiga wälmening med denna ringa wördnads betygelse äga det eftertryck, som jag önskar, då skal jag anse för en owilkorlig skyldighet, at städse med wördnad lefwa,

Mine Höggunstige Gynnares

Ödminkaste Tienare

SAMUEL FABRELL.

Sergeanten,
Wälborne Herren,

Herr AXEL GERMUND LILLIEGREN.

Lands-Fiscalen,
Ädle och Högachtade,

Herr JOHAN HAXEN.

Inspectoren,
Ädle och Högachtade,

Herr PEHR GRANROTH.

Då jag här teknar Edra namn, är min afsicht så mycket menlösare, som jag anser för en skyldighet, at wid gifwit tilfälle ådaga lägga den innerliga ärkäntsla, hwar med jag påminner mig Edra mångfaldiga wälgierningar. På et wärckeligare sätt borde Edor godhet af mig ärkännas; men min oförmögenhet dertil är ju Eder bekantare, än at den af mig behöfde widare omordas. Anse då deßa få ord, som oförmögna tydare af den tacksamhet, som inga omskiften skal förändra, i mitt wördnadsfulla sinne; och underlåter ej at framdeles gynna den, som, med all sällhets tilönskan, skattar för winning at wara,

Mina Herrars

Ödmiuke Tienare
SAMUEL FABRELL.

I. H. N.

§. 1.

Sedan uti Förra Delen är anfört
det, som om Staden i synnerhet tyckts nödigt
at anmärcka, återstår afhandlingen, om det kring-
liggande landet, som äfwen kommer under namn
af Gamle Carleby. Denna Gamle Carleby
Sochn kallades fordom Kockola, eller Kockolahti, hwilket
namn orten, äfwen hos Carelare, Sawolax och Tawaste-
boar, samt en del andra Finnar ännu behåller. Gammalt
folck på denna ort, weta ännu almänt berätta, at denna bygd,
så blifwit kallad af en lång och smal wik, som legat under
Moderkyrckan, och nu är allenast en grund och sumpig up-
landning, den der åter blifwit nämd Kockolahti, det är
Örnwik, af 4 stora stenar, wid sundet af samma wik, som
hetat Kokon-kiwet, Örnstenar, emedan Örnarna på dem
plägade äta det rof, de sig utur watnet kunnat förskaffa;
samma stenar finnas ännu 2 på norra sidan om det nu så
kallade Stadsens sund, uti Savila hagen, och 2 söder om
samma sund, in i Staden på Christopher Cronbeks och Mi-
chel Hops tomter. Sedermera har orten blifwit nämd Car-
leby, som troligast synes af Konung CARL den 8:de eller

A Knut-

Knutßon (a). Ty då denna Konung på isen wid Stock-
holm åhr 1465 blef af sin motståndare Ärkie-Biskoppen Jöns
slagen (b) och twungen at uppenbarligen i Stockholm på Råd-
huset afswäria Riket, samt bekom til sit underhåld Rasaborg
och des län (c), for han öfwer til Finland, men blef af då
warande Biskoppen i Åbo, som war Konung Christians
i Danmarck anhängiare, förment, at besitta Slottet och nyt-
tia des län sig til underhåld; hwarföre Konungen med så stor
kostnad uppehölt sig i Åbo, hela sommaren öfwer, at han
ei war i stånd at betala sina försträknings mån 50 marker ör-
tig (d): och som Konungens medhållare Nils Sture i Swe-
rige ei kunde sig där uppehålla, för försåteligit eftersättande,
utan nödsakades, at fly til Erick Axelßon, Höfwidsman-
nen på Wiborg, (e) så är troligit, at Konungen ei heller
i Åbo, mit emellan sina fiender war säker; utan håller man
före, at han sig i löndom begifwit til detta Rockola Capel,
der han i stilhet och ro kunde sit widriga ödes omskiften af-
bida. Den ostadiga lyckan hade redan twenne gånger prydt
honom med Cronor, samt nu 2:ne gånger förwist honom sit
Fosterland. Än återstod en lyckans wirfwel, som från störa-
sta armod wälfde honom åter på den waklande tronen och sä-
ste på hans hufwud den slippriga Cronan. Då Konung
CARL, den 12 Nov. 1467 kom från Finland tilbaka til Stock-
holm och besteg Tronen, tyckes mycket sannolikt wara, at han
denna ort, dit han tog sin tilflycht då han annorstädes war
osäker, benådat med namn efter sig sielf.

Alt detta bestyrkes af en almän sägen härom på den-
na ort, som ei på något sätt tyckes wara stridig med de
häfdatecknare lemnat oß om deßa tiders händelser; Ty at or-
ten redan uti Konung GUSTAV den I:sts tid blifwit kallad
Car-

(a) Jemför Herr Kyrckoherden Mathesii Disp. de Ostrobothnia. p. 69.
(b) Samuel Puffendorfs inledning til Swenska Historien Pag. 225.
(c) pag. 226. (d) loc. cit. (e) loc. cit.

Carleby, witnar den handskrift, som Herr Kyrckoherden
Mathesius uti sin Disp. de Ostrobothnia pag. 35 uti Noter-
na anför; och är således ei nämd efter Konung CARL den
9:de, som under sin resa genom Österbotn berättes här hafwa
utset rum til en Stads anläggande. En gammal Curjeus
handskrift, som Cancellie Rådet Herr ANDERS ANTON VON
STIERNMAN, uti hög gunstigt bref til mig, af den 8 Maji näst-
förflutne, berättar Sig hafwa, intygar äfwen det samma. Här-
med gör ännu et Kyrckoherdens i Gamle Carleby, Eric Mathiæ
Falanders samlingar om Österbotns öden, bland hwilka des So-
na-Son, Herr Rådmannen i Gamle Carleby, Jac. Falander inty-
gar sig äfwen hafwa läsit en dylik berättelse: Denna sin Fars
samling, war sedermera Probsten och Kyrckoherden der samma-
städes, Isaac Falander sinnad at uti en Disputation *de fatis
Ostrobotniæ* utgifwa, men som der inflöt mångt, som den ti-
den ei smakade, fick den ei se dagsliuset, utan kom denna
samling, jemte många andra skrifter, som funnos hos deß Bro-
der, Probsten och Kyrckoherden i Gamle Carleby, Jacob Erici
Falander beklageligen uti fiendens händer år 1714.

Carleby kallades Sochnen alt tils Gamle Carleby Stad
blef grundad, men sedan har Sochnen med Staden blifwit
lika nämd.

§. 2.

EN af de märkwärdigaste händelser i Österbotn, som
förtienar en fornälskares upmärksamhet är sannerligen
det här bekanta Klubbekriget, på Finska Nuhia- el-
ler rättare Nuija-sota, hwilket, änskiönt hela Österbotn
tagit del uti, doch några få ställen i synnerhet bära lämnin-
gar af: så kan uti Gamle Carleby ännu ses en tumelplats
på Holmbacken, der Böndernas modiga klubbor flera ihiäl-
A 2 sla-

slagit, af hwilka åtskilliga en lång tid på Kyrckohwalfwet härstädes åro blefne efterwerlden til tekn förwarade. Och som ingen publique skrift är utkommen, hwaruti man tilgången af hela detta buller i et sammanhang kunde finna, så tror jag mig hafwa full anledning at i korthet här något derom orda.

År 1596 låt Clas Flemming på Konung SIGISMUNDS befalning, i Finland inqwartera det krigsfolk, som nyligen emot Ryßen blifwit brukat, hwilken inqwartering föll, i synnerhet Österbotningarne så odrägelig, at stora klagomål deröfwer til Hertig CARL inkommo (a), och änteligen seglade Bengt Pålsson, jemte några andra Bönder från Österbotn, i Augusti Månad til Stockholm, at der sig hos Hertig CARL rådfråga; då de blefwo styrkta, at styra wåld med wåld och fördrifwa dem, som woro hos sig inqwarterade.

Här af fick Almogen mod, satte sig uppenbarligen mot Konungens Rytteri, så at det på Flemmings befalning måste draga sig tilbaka, (b) upsökte de ännu qwarblefne och dem, jemte deras medhållare ömkeligen handterade, sänkte en del af dem lefwande under isen, stälte en del såsom mål, samt låt deras hufwud med bößor och pilar efterskiutas, at förtiga mångt annat. När alt detta dem wäl lyckades, samlade sig en stor myckenhet Bönder, som utwalde Jacob Illikin från Ilmola Sochn til sin anförare, under hwilken de skulle angripa Tawastland och Carelen, derifrån utdrifwa Rytteriet, förhärja Clas Flemmings, Axel Kurcks, And. Bojes, samt And. Larssons sätegårdar och ändteligen förstöra Åbo Slott (c). Härpå rustade Illikin, i synnerhet med de Norre österbotningar rätt starkt uti Tawastland, i början af 1597, der de foro fram, lika som förr uti Österbotn. Flemmingen war detta

(a) Se Jon. Werwings Kon. SIGISMUNDS och Kon. CARL IX:des Hist, Förra delen pag. 293.
(b) pag. 299. (c) pag. 322.

ta buller ej obekant, men med deß hämmande blef genom den falska Olof Swerkersson i Åbo utdragit, tils Illikin redan war i Birkala (d) Sochn, derifrån han ändteligen blef af Flemmingens Rytteri tilbaka drefwen, och til Tawast-skogen efterjagad.

Emedlertid blef Abraham Melchiorsson förordnad til fogde i Österbotn (e) och fängslade Jacob Illikin, Bengt Pålsson, med flere dem han ansåg för uphofsmän til detta buller emot Konungen, af hwilka den sednare i fängelset ömkeligen dog, men den förra, nemligen Illikin med 5 andra Bönder blef halshuggen och steglad i Åbo. Sådant wille de Norre Österbotningarne hämnas, och derföre sammangaddade sig Almogen uti Kimi, Ijo, Uhleå, Limmingå, Salo, Pyhäjoki, Calajoki, Lohteå och Carleby Sochnar, samt wid Carleby Kyrcka lade sig i försåt för Abr. Melchiorßon, slogo en del af hans manskap (f) drefwo honom på flykten, der han sedan af

(d) I denna Sochn skal efter berättelse finnas Klubbor mycket lika dem, som funnits i Gamle Carleby, och torde wara lämningar af detta Österbotningarnas tåg.

(e) Denna Abraham hade wäl efter Herr Cancellie Rådet And. Anton von Stiernmans anmärkning til Werwings Hist. förra del pag. 329, Kon. Sigismunds fullmakt at wara fogde öfwer Österbotns Norra Probsteri, men at hans wälde äfwen sträckt sig til de orter af Österbotn, som nu höra til den Södra delen, synes deraf, at han fängslat Jac. Illikin från Ilmola och Bengt Pålßon boende i Kyro, bägge Sochnar Söder i österbotn belägne. Då han blef öfwerfallen i Carleby, hade Böndernas resning honom ei kunnat wara owitterlig, om han warit wistande i den Norra delen, utan han tyckes kommit tågandes söder ifrån norr åt, och blifwit då på wägen öfwerfallen här i Carleby.

(f) Efter Werwings berättelse skal Konungens folk wid denna träffning ei warit öfwer 50, utan twifwel Ryttare, hwilka af de i försåt liggande Bönder i dagsgryningen hastigt blefwo öfwerfalne, och 22 af dem, för än de wäl hunno blotta någon wärja ihjälslagne; ibland hwilcka ock war Gab. Trälod, Grefwe Abraham Pehrßon Brahes Præceptor, hwars sonason And. Jönßon 1677 blef adlad och kallad Ridderlodh. Märckeligit är at Abraham denna gången således undslap, at han sin Wargskins

af några Carleby Bönder blef fängslad, förd til Stockholm och änteligen der halshuggen (g).

När nu de, som med Konungen höllo blefwo wid Carleby slagne, upreste sig äfwen en stor del af de andra Finnar på nytt, och Österbotningarna samlade sig mer och mer, at fortsätta sin seger, tågade til Ilmola Kyrcka, nedertogo der sina, af Abraham Melchiorßon steglade stallbröder och dem i Kyrkogården begrofwo. Uti en by i Närpis Sochn, der några Konungens Ryttare woro qwarblefne, fängslade de dem och med berlingar trängde under isen, emedan de annars ei kunde rymmas i en så liten bäck, som de när til byn öfwerkommo; ja Qwinfolken i byn woro så förbittrade och tiltagsne, at de sönderslogo de fängslades hufwud med ämbar och miölkbyttor.

Denna tid ankom Israël Larßon född i Hernöland, och som förr warit Fogde i Swerige, på Hertig CARLS förordnande at wara i Österbotn Befalningshafwande: Honom emottogo Bönderna med stor glädie och giorde til sin anförare, i förrbenämde Hans Kranks ställe. Emedlertid skyndade Clas Flemming sig med 2500 Ryttare Bönderne til mötes och förmante dem wänligen, at utan blods utgiutelse fara hem, bewisa Konungen lydno, samt sin skatt utbetala; men Bönderna läto inga föreställningar gälla, utan gingo på Ilmola å-isen och började med sina stycken skiuta, på Flemmingens Rytteri, som myckenheten oansedt, de oförfarna Bönderne snart kringrände, en del nedgiorde och en del fängslade. Här omkommo wid paß 5000 Bönder, af hwilka en del 12 och 12 uti knippor blefwo sammanbundne och under isen doppade och updragne, tils de blefwo på ömkeligit sätt döda; men de förnämste Bönderne blefwo hälne i fängelse.

kiortel lemnade til Hans Krank, Limingo Böndernas anförare, som för sin klädebonad så när blifwit ihjälslagen.

(g) Werwing Loc. Cit.

Den förbemälte anföraren Israël Larßon flydde strax i början af slaget och uppehölt sig länge i skogarne. Flemmingen sköflade sedan Kyrå Prästegård, emedan Kyrckoherden därstädes, Simon Slurck upäggat Almogen, det Kyrkoherdarne i Lohteå, Carleby (h), Pedersöre och Wirmå (i) äfwen giordt, dem han jemte Bönderna lät til sig föra, med hårda ord tiltalte, straffade dels med hugg och slag, dels twingade dem at med tänderna bita tegelstenar lösa utur spisen, och förebrädde dem, at de lofwat så nederrifwa Åbo Slott, släpte dem lösa med starka förmaningar til lydno, lät uptaga de af Bönderna begrafna och förut steglade kropparna, samt på nytt ställas på stegel igen (k). När nu således största delen af Österbotns raskaste manskap ömkeligen blef nedsablat, och Ilmola-ström deras hitsade blod uti sina swala forsar kringskölgde, war hela landet nästan ödelagt och bulret ändteligen ändat.

Utom deßa anförda omständigheter, har man berättelse om 3 andra särskilda träffningar, som i början af detta buller förelupit emellan Bönderna och Konungens Rytteri, hwilka antingen af brist på nödiga underrättelser från orten, eller ock för deras mindre wärde skull, torde blifwit af wåra häfda-teknare förbigångne. Den första, som ock warit sielfwa början til hela Klubbe-kriget skedde i Storkyrå med förposten af Konungens Rytteri, som dragit sig Norr ifrån til de Södre Sochnarne: den andra strax der på med hela Rytteriet i Ilmola på Sandavuori; och den tredie intet långt derefter på Tawast-skogen, der Rytteriet sig förskantsat, altid med den fördel å Böndernas sida, at deras tiltagsenhet widare läckade dem at wåga sig åt Tawastland, der ifrån de likwäl, på sätt som förr bemält är, blefwo ändteligen afwiste. Här wid tyckes doch twetydigt, om Böndernas seger

(h) Då war Kyrckoherde i Carleby Carolus Erici Sursill.

(i) Wirmå lärer här böra läsas Wöro, som af Werwing torde wara förskrifwit. (k) Pag. 336. följ.

ger i berörde träffningar härrört af deras tapperhet, eller om Rytteriet, som af Flemming fåt befallning, at draga sig tilbaka ei wille giöra alfwarsamt motstånd.

Om den så kallade Poitu, Pontu, eller Bengt Pålßon påstås allmänt, at han warit hemma från Carleby Sochn, Ristiranda by och Gammalgården, och derföre äfwen Gammalgårds Bengt kallad blifwit. Detta tyckes stridande med det Werwing berättar, honom warit boende i Kyro Sochn; men bägge berättelserna torde så lätteligen kunna förenas, at han warit född och uppwuren i Carleby på Gammalgården, och sedan flyttat der ifrån til Kyro.

Anföraren för de Carleby Bönder, som förde Abraham Melchiorßon fången til Stockholm, berättes hafwa warit en Bonde ifrån Mustasari Sochn, Stor Nils wid namn, hwilken Juhl-ottan igenlåst Prediko-stols dören i Mustasari Kyrkan för Abrahams Catholska Präst, på det han Juhl-dagen der ei skulle predika; gick der på til Korßholm, fängslade Abraham och honom bakbunden i en Släda förde, som förr bemält är, til Stockholm.

Deßa berättelser har i synnerhet Herr Rådman Jacob Falander mig gunstigt meddelat, och tyckas med så mycket större fog hafwa här bort anföras, som de utaf hans Fader-Fader, Kyrckoherden i Gamle Carleby, Eric Falander, något öfwer 50 år efter Klubbekriget blifwit i Landet samlade, och utom deß äro mäst öfwerensstämmande med det wåra pålitteligaste häfda-teknare weta at anföra: Det endaste hwad uti denna berättelse synes stridig, är angående slaget wid Carleby, hwar om föregifwes, det Bengt Pålßon warit stiftare til detta Norra Almogens upbrått; at Abraham Melchiorßon redan förr detta slaget blifwit bortförd til Stockholm; at detta slag warit det sidsta af Klubbekriget; at de stridande ei förr än i sena mörkret blifwit skilda, hwardera owißa om segern; och at ändteligen Bönderna gifwit sig Norr åt: Då man lik-

likwäl wet, at Bengt Pålßon förr detta Norre Almogens upbrått redan war i fängelset död; at Abraham Melchiorßon wid samma slag med sin förberörde Wargskinspäls war närwarande, jemte sina 50 Ryttare; at denna träffning ei warit den sidsta, utan gick näst för det sidsta blodbad på Ilmola åsen, och ändteligen, at Almogen intet owiß om utgången wände tilbaka från Carleby Norr åt, utan rykte ännu längre fram åt Ilmola.

Som hela detta buller af Böndernas brukade wapn blifwit Klubbekrig kalladt (l), så har jag ei hållit otienligt, at äfwen bifoga en ungefärlig ritning, på de besynnerligaste klubbor, som til 1715 blifwit på Gamle Carleby Sochns Kyrckohwalf förwarade, efterwerlden til wedermäle: se Fig. A. och B. Til andras ompröfwande lemnar jag, om alla sådana klubbor tient til wapn at hugga, slå och bulta med, och om icke en del åtminstone endast blifwit brukade til krigstekn, hälst de til annat tyckas wara nog otienliga. C. och D. äro twänne klubbor, som finnas uti Säxmäki Kyrcka, på hwilka min Landsman Herr Henric Wegelius mig lemnat ritning.

§. 8.

Såsom hela Österbotn fordom dags warit delt allenast uti 2:ne Probsterier (a), så är ock onekeligit, at Gamle Carleby Sochn, uti äldre tider hört under Pedersöre Pastorat (b); emedan Pedersöre och Mustasari Kyrckor, uti hela Österbotn äro de äldsta Moder- eller Hufwud-Kyrckor (c), hwarom en almän berättelse är här i lan-

B det;

(l) Här om och dylika omständigheter kan läsas hela Förra delen af Disp. Om Klubbekriget i Österbotn.

(a) Diff. de Ostrob. pag. 8. (b) pag. 71. (c) jemför pag. 77. 78. 79 och 86.

det; men når Gamle Carleby Sochn blifwit från Pedersöre söndrad, och når den fått sin egen Kyrckoherde år owist: doch år troligit, at det skedt wid paß År 1467 = 8 eller 9, då denna ort åfwen blef nåmd Carleby. Wist år, at under Carleby (d) wid deß söndrande från Pedersöre lydde Lohteå, Kelwiå, det som nu kallas Gamle Carleby och Påros, som nu heter Cronoby: ty År 1580 fingo Lohteå, (e), 1607 Cronoby, det förr warit et Capel, som kallades Pårås (f), men Kelwiö 1639 (g) sine egne Kyrckoherdar, och namn af Sochnar för sig sielfwa. Sedermera har Gamle Carleby Sochn blifwit osöndrad.

Så wål denna ort, som många andra uti Österbotn har twifwels utan warit lydande under Herskaper (h); men hwilka warit ågare, så af denna, som flere Sochnar uti de åldsta tider år en obekant sak: doch tyckes den handskrift, som Herr Kyrckoherden Mathesius uti Disp. de Ostrob. pag. 35 anför gifwa anledning at tro, det Carleby, Pedersöre, och Wöro (i), i Konung GUSTAV den I:as tid lydt under

(d) pag. 71. (e) pag 66. (f) pag. 72. (g) pag. 68. (h) pag 5.

(i) Det wore i mitt tycke wål wårdt, at wid tilfålle upråkna de gods, byar och Ståder, i Österbotn, som nåstan alla warit förlånte, i Drotning CHRISTINAS tid, til åtskilliga mer, eller mindre förtiente mån. Jag hoppas ock, at det faller ei den låsaren osmakeligt, som hafwer tycke för gamla sanningar, om jag hår något anförer betråffande några byars förlånande i Wöro Sochn; skönt det egenteligen ei hörer til mitt åmne. Herr Cancellie Rådet ANDERS ANTON VON STIERNMAN, Hwars outtröttelige flit uplyst många åldre håndelser i wårt Fådernesland, Hwars witterhet, och Hwars makalösa tienster mot det almånna lemnar wårdare pennor, ån min, öfwerflödigt tilfålle at wisa sin konst, hafwer uti hög gunstig skrifwelse af den 16 nyßwekne Octob. mig följande meddelat i detta åmne.

Riks=Rådet och General Lieutenanten af Infanteriet, GEORG PAIKULL, blef 1651 den 20 Sept. Friherre, och fick då tillika til Friherskap 82 $\frac{1}{4}$ Mantal, af efterskrefne byar och gods i Wöro Sochn, nemligen Kaisasari, Orawais, Kimo, Rökijoki, Måkipå, Koskiby, Bergby och

der Knut Fordell. Uti Gamle Carleby Sochn och Witsar
by, finnes ånnu et hemman, som kallas Fordell, hwilket gif=
wer anledning at tåncka, det hår til åfwentyts warit en af
de olaga hamnarne, som omtalas, der samma Knut For-
dell, antingen ståndigt, eller åtminstone wißa tider idkat kiö=
penskap med det omliggande landet: detta Fordels hemman
år nu wål ei så belågit, at dit någon siöfart kunde ske, doch
tyckes man af sielfwa byns namn Witsar, eller Wihta=sari,
på Swenska Ris = eller Spö = Öö, kunna sluta, det samma
ort förr warit nårmare til watn belågen, hwartil de hår ei
sållsynta stora uplandningar kunnat bidraga. Med fog synes
kunna slutas, at bemålte Fordell warit en måktig och den ti=
den mycket betydande man, efter han hade 3 så stora Sochnar
under sig. Uti Drottning CHRISTINAS tid war denna
Sohn förlånt til det Friherrliga Banerska huset (k), men
blef

Lemby, med alla des til höriga lågenheter, hus, jord, åker, ång,
skog, marck, siöar, öar, holmar, fisk = och fiskewatn, qwarnar och
qwarnstållen, samt andra tillagor.

(k) Uti förenåmde skrifwelse år mig följande åfwen hög = gunstigast meddelat

År 1651 den 20 Nov. når BANERAR blefwo Friherrar fingo de
samma dag til Friherskap efterskrefna Kronones byar i Gamle Car=
leby Sochn uti Österbotn, nemligen; Aiwåby, Neder=wetil, Koust=
by, Öfwer=wetil, Röringsby, Perhåby, Halså, Rötsö, Korpilahti,
Withsarby, Storby, Såkaby, Kallis=nås, Wånturs=nås, Linnuspe=
rå, Longnås, Nårwilå, Koustar, Kirilahti och Palåby, jemte
Gamle Carleby Stad, med all den råttighet, som Friherrar deras
Ståder i sina Friherradöme besittia: de fingo tillika Konungs Kyr=
ko tionden af alla ofwanbenåmde gods och byar, så som Konungs
sakören, samt alla Håradshöfdinge råttigheter, som af dem falla kun=
na; doch med sådan besked, at de skola låta förskaffa den menige
man, som dem således undergifne åro, Lag och Rått; deßlikes skul=
le de tilsåttia förståndiga Domare, som skulle efter Swea Rikes Lag
skipa hwarjom och enom Lag och Rått. Crimen læsæ Majestatis, eds=
öres brot, kåtteri, mord, hor, och den som belågrar en ågta mans
hustru, skulle af Konungen afdömas.

blef sedan åter för Cronan blott tilhörig ansedd, jemte många andra förläningar (l).

De märkeligaste öden, som denna Sochn sedermera undergåt, hafwa warit måst gemensamma med Staden, dem jag uti Förra delen, § 4 omordat. Jag wil alt så för kortheten skul ei här nämna, om de spår, som sågos och ännu ses, af en mordisk fiende; Jag går förbi, huru krigslågor förtärt på denna ort alt, ja åfwen det uti diupaste skogar warit undangömt; Jag lemnar obemält, huru denna Sochn År 1710 måste sakna en stor del af sina inwånare, som af en inritad swår pest blefwo döde: jag förtiger den nöd de Åren 1696 och 97 infallande mißwärt-år förordsakade; den mistning landet hade af de innom denna tid af hunger döda mer än 500 personer, och flere för hungers skul bortflyttade hushåld har jag ei tilfälle at omtala: Jag säger allenast, at så bistra och tida olyckor öfwergåt denna ort, at ingen må undra, om hushåldningen ännu saknar sin rätta högd. Sannerligen, mindre swårigheter hade hos mångt folck kunnat förordsaka större hinder.

§. 7.

Sochnens Moderkyrcka ligger $\frac{1}{8}$ mil söder om Staden (a), på en högd, som af sit fordna läge ännu kallas Holmbacka: när den blifwit byggd kan man ei weta, men at den måtte wara mycket gammal, witnar så wäl, murens fasthet af grof gråsten, som bristen på all sägen och berättelse om deß ålder: den är 41 alnar lång och 17 bred; deß mur är 9 alnar hög på sidorne, men wäl 18 uti båda gaflarna, har innan til et högt hwalf, och utanpå et ganska resigt spån-

(l) Diss. de Ostrob. pag. 6.

(a) Det tryckfel, som uti Förra delen, § 3 sig insmygt, behagar läsaren således ändra: Staden anlades $\frac{1}{8}$ mil Norr om Carleby Sochnekyrcka.

spån-tak, utan torn. Uti wästra gafweln är en sten långt uppe i muren, som man har den sägen om; at den hwar midsommars natt swettas blod, af ordsak, at här en oskyldig blifwit aflifwad, den der sagt: Stenarna skola witna om min oskuld; denna stenen är en half förwitrad Pyrites, som wid hwart infallande slag-regn med wästan wäder färgar watnet och muren med sin jern-rosta. År 1709 och-10 upbygdes på södra sidan om kyrckan et korß, åfwen af gråsten, 19 alnar långt och 10 bredt. Kyrckan är innan til prydd med en stor Altar-tafla i Östra gafweln, omkring fönstret öfwer Altaret, neder ifrån golfwet, alt up til taket, som år 1749 blef giord och på följande sätt utzirad. Öfwerst föreställes Natwardens instichtelse: på norra sidan om fönstret står Aron i sin Öfwersta-prästa skrud, med rökelse karet i handen och denna underskrift: Årliga måste Aron ofra altid enahanda offer, och kan icke göra dem fulbordade, som det ofra. Heb. 10: 1. Gent emot på södra sidan om fönstret hänger Frälsaren på korset med denna under skrift: Men med et offer hafwer han ewinnerliga fulkomnat dem, som helige warda. Heb. 10 14.

Under Aron på södra sidan står Moses med Lagsens taflår i handen; har denna underskrift: Förbannad ware den, som icke fulkomnau all denna Lagsens ord. Deut. 7: 26. Gent mot honom på andra sidan står Johannes Döparen pekandes på Frälsaren med denna öfwer skrift: Si Guds Lamb, som bort tager wärldenes synd. Joh. 1: 29. och denna underskrift: Christus hafwer förlåßat oß från Lagsens förbannelse, då han wardt en förbannelse för oß. Gal. 3: 13.

På sielfwa Altaret läses på en skifwa med förgylta ramar, deßa gyldene ord: Jag är lifsens bröd, hwilken som äter mitt kött och dricker min blod, han blifwer i mif och iag i honom. Joh. 6: 48, 56. Altaret är klädt med

med rödt Sammet, hwar på äro sydda bokstäfwerna J. J. E. M. inbundna, och Åratalet 1683.

Under Altaret, har Kyrckan en hwälfd sten källare. På norra sidan i Choret är en liten Lächtare, som fordna tider blifwit ämnad för et Orgel-wärk och är 1640 tillika med Kyrko hwalfwet, Prädikostolen och Choret blifwit målad, uti Kyrkoherdens Nicolai Galles tid, men sedermehra 1749 omlagad, samt med wacker målning utzirad. På norra sidan om Choret är en Sacristia af sten, som år 1699 til ganska rumrik utwidgades. Strax wid Sacristi dören är ingången til Predikostolen, hwilken af Kyrckoherden Schepperus år 1622 wid hans ankomst från Swerige är öfwerhämtad, men sedermehra år 1749 til största delen förnyad och ommålad. I wästra ändan af Kyrckan blef en stor Lächtare, så för män, som för qwinnor i Probsten Kiemmers tid upbyggd och zirligen målad.

I Kyrckan hänga 4 Lius-Cronor af Meßing. 1:a i Choret, med 12 lius pipår, och denna påskrift. Denna Crona är förärad til Gamle Carleby Kyrcka af *Gabriel Liungeson*; affomnade den 22 *Aug.* begrafwen den 3 *Oct.* 1652. 2:a Cronan har 16 pipår och denna påskrift. *Erasmus L. Biörckman* och hans Hustru *Brita Joh.* Dotter *Präst* hafwer denna Crona förärdt til Gamle Carleby Sochne Kyrcka, öfwer des graf *Anno* 1695. Den 3:die hänger framför stora Lächtarn, och har denna påskrift. *H. Johan. Ulvik* Prowest. über. Ingermanland. Frau *Elskin. Erasmus.* Dochter. *Anno.* 1632. Den 4:de hänger uti Ny-Kyrckan (så kallas det til bygda korßet) och har 6 pipår.

På Altaret, Prediko-stols-krantsen, i Sacristian och wid Präst bänken finnas wackra liusarmar, utom 17 på wäggarna hänggande liusplåtar, alt af Meßing. Wid Communion brukas en wacker Silfwer Kanna, en stor öfwer alt förgyld Kalck, patén och oblat-ask af Silfwer, samt en Mäßhaka af rödt rosigt Sammet, med Crucifix af Guld-galon.

Graf-

Grafwar finnas här följande med graf-stenar täckta. I Choret ligger en Kosteligen uthuggen sten, med jern-ringar i alla 4 hörn, har denna påskrift: Tänck på mig Gud til det bästa, i en Crants mittpå stenen ses deßa bokstäfwer; J. C. W. och H. C. D. samt deßa orden: jag hafwer hört dina bön, och sedt dina tårar. På stora gången ligger en grafsten med denna påskrift. Denna grafsten och lägerstad, hörer Råd- och förnäme Wälaktad Handels-man *Johan Erichsson Präst* och hans kära Hustru, H. *Elsa Mats* dotter *Tast* och deras rätta arfwingar til: *Anno* 1677. Mittpå stenen uti en Crants står et timglas på en dödskalla, under hwilcken twenne ben ligga i korß, och under krantsen följande rim:

Se grant på denna Sten,
Hwad Krants och Timglas tyder,
Strart för tig sielf til meen,
At sådant om tig lyder,
När du, som rosen Crants,
Må wäl här i werlden fiker,
Snart kommer en annan dants,
Döds skallan blir du liker.

Längre neder åt stora dören ligger och en grafsten på stora gången, med mindre läslig påskrift. Under dören til nya korset ligger en grafsten, hwarpå läses följande: Här under ligger begrafwen sal. Anders Myrich, fordom Borgare i Gamle Carleby Stad, med sin kära Hustru, H. *Clara Mats* dotter *Tast*, och deras lifs-arfwingar: 1677. Omkring stenen finnes deße ord; Wandringsman lär här rät blifwa död, at den som för din synd blef död, må frälsa dig från ewig död, och mätta sist med Himmelskt bröd. Uti ena hörnet står et Timglas, under orden: *Irreparabile tempus.* Uti andra hörnet läses deßa ord; *Si sapis*, öfwer et hierta med öga mitt uti. I tredie hörnet ligger en skyffel och tårfyra i korß, med deßa orden: *Prævaricationis præmium.* I

fier-

fierde hörnet är en lik kista ut huggen, jemte orden: *Ultima linea rerum.*

På östra gafwelen hänger Herr Majorens Daniel Barons adeliga wapen, med följande påskrift: Kongl. Maj:ts Trotienare och *Major* af des Österbotniska Regement til fot, Wälborne Herren, Herr *Simon Daniel Baron* har för sin Konung och Fädernesland troligen fektat och utstått många swåra *Travalier* i fält och *Ataqver*, besynnerligen År 1700 den 20 *Aug.* då han af Ryßen blef fången och 18 wekors tid stickad i jern och boijor, tils han förmedelst Kongl. Maj:ts lyckeliga wapen blef förloßad; så som ock at han 1704 der på åter blef wed *Narvens* öfwergång fången och der under hållen i samfälte 18 års tid. Afled den 7 *Oct.* 1732. uppå 60 års ålder och här begrafwen; hwarföre och des efterlemnade Högtärade kära Maka Wälborne Fru *Helena Baron* låtit detta til sin saliga Herres wälförtienta heder och åminnelse, samt Herrans hus til prydnad upsätta, som skedde *Stockholm* den 1 *Juni* 1736. Widlyftigare beskrifning, om hans förfäder och lefwerne finnes här i Kyrcko boken.

Uppå Kyrckogården står en åttakantig ben-korg hwarpå läses följande:

Du usla menskio barn, som werldsens wäg skal wandra,
Betänck din dödlighet, och si nu här för andra,
Dit stånd, din döghet, och hwad mer för sälhets namn
Dig werlden bildat in: här fins en fattig bonde,
Få lika hwila med den är af högre stånde.
Den uslas, rikas ben, de ha här alt en hamn. *A:o* 1701.

Kyrckogården är omgifwen med en fast sten mur, som är kalk-slagen och försedd med tieradt spån-tak.

Norr om Kyrckan, utom Kyrckogårds plancket står en wacker klock-stapel, med 3 wälklingande klockor uti: Den största af dem är 2 goda alnar i Diameter, wäger 6 Skep. 12 Lißp.

12 Lißp. 19½ Marck, på hwilkens Södra sida läses följande: *Anno MDCXXV. Hæc campana templi ruralis Veteris Carlebyensium, in botnia orientali primum fusa est, Pastore D:o Jacobo Matthæi Scheppero, Consule Canuto Henrici, Judice Gabriele Pauli, Conductore redituum Carolo Jona. A:o MDCCXIV ob hostilem Moscovitarum impetum patrios lares per 7 annos reliquit, donec reddita patriæ pace dulcissima in pristinum locum migravit.*

När du mitt döda liud med dina öron hörer,
Bed GUD, at Han dig då til lefwand bättring förer.

På Norra sidan står: *A:o MDCCXXXVII de novo iterum ob absonum ingratumque sonum Holmiæ funditur, Past. Mag. Carolo Gustavo Werandro, Sacell. Primario & seniore ministerii D:o Henrico Røring. Sacell. D:o Matthia Pazelio, Sacell. in Wetil. D:o Jacobo Forselio, Rectore Scholæ Civitatis Card. Phil. Abrahamo Thavonio, Adjuncto ministerii & Collega Mag. Erico Kulberg, Uplando.*

Wil du troligt HErran dyrcka,
Laga at du blir Hans Kyrcka.

Omkring brädden står: Bestält genom Handelsmannen och Kyrcko-Rådot Herr *Christopher Carlbom*, och guten af *Gerhard Mejer.*

Medlersta Klockan är en aln och 11 tum i diameter, och har deßa påskrifter: Guten i *Stockholm* af *Jacob Birman, A:o* 1689. *Past. M. Isaacus Erici Falander, Comministri D. Christoph. Carlenius, D. Daniel Matth. Grandel, Pædag. D. Ernestus Grandel.* Jag glädes i det mig sagt är, wi skole gå in i HErrans hus, *Psal.* 122.

Lilla Klockan är en aln och 8 tum i diameter, har deßa Inscriptioner: *Gloria in Excelsis DEo! Sub imperio Augustissimi Regis* FRIDERICI I, *Past. Ecclesiæ G. Carlebyensis Mag. Andreæ Kiemmer, sub cura & administratione Domini Jacobi Falandri, sculpta a Gerh. Mejer, Holmiæ A:o MDCCXXXI.*

Kom o Menska hör jag ropar, och uphäfwer högt mitt
Liud!
Kom låt oß med frögd tilhopa läf hembära wårom
GUD!
Tacka Honom allan tid, Som är oß båd huld och blid.

Uti Kyrckan förwaras åtskilliga Kongl. Förordningar, laf hwilka jag de äldsta wil allenast nämna: Konung MAGNI Smeks Förordning om Präste-rättigheternas utgiörande, af år 1335, in originali med Secretet under, som jag pag. 3 Förra Delen mig åberopat. Konung GUSTAV den I:s Bref, om Cronans och Prästens tionde, gifwit i Stockholm die Jacobi Apostoli A:o D:ni 1530: åfwen af den 27 Maji A:o 1538: än ett bref gifwit Swartsiö, Lögdagen efter heliga Torsdagen *A:o* 1534: ännu Domini Michaëlis Olai Präste-bref på *Wöro*-gjeld, gifwit af Kongl. Slotet, Stockholm den 23 Sept. 1543. Konung JOHAN den III:dies Bref, om tionden, skrifwit på Kongl. Slotet Stågeborg den 27 *Sept.* 1572: Konung GUSTAV ADOLPHS Bref, om Prästerättigheterna i gemen, och i synnerhet, om Wederlag och Winsäds betalande, efter den ordning, som Kamar-Råden upsatt, underskrifwit och förseglat af den 6 Junii 1613; där uti Församlingarna tillägges, som följer:

	Wederlag	Winsäd.		Wederlag	Winsäd.		Wederlag	W.
	T.	T.		T.	T.		T.	T.
Kemi Sochn	16	5	Calajoki S.	20	8	Ilmola S.	8	8
Ijo Sochn	18	9	Lotheå S.	20	8	Laihala S.	12	4
Uhlea Sochn	16	4	Carleby S.	20	8	Alastaro S.	12	4
UhleåTräsk s.	16	4	Cronoby S.	16	4	Kyrå Sochn	12	8
Limingo S.	16	8	PedersöreS.	8	10	Mustafari S.	24	10
Carlö Sochn	12	2	Nycarleby s.	12	8	Malax S.	16	4
Salo Sochn	20	8	Wöro Sochn	12	14	Närpis S.	16	8
Pyhäjoki S.	20	8	Lappo S.	8	4	Lapfierd S.	16	4

Hans Åkeson. Nils Anderß. Bror Anderß. J. Otteson.

Uti

Uti Kyrckoboken finnes följande Kyrckoherdars namn på detta sätt upskrefna:

1. *D. Olaus.* 4. *D. Martinus.* 7. *D. Martinus.*
2. *D. Sigfridus.* 5. *D. Thomas.* 8. *D. Jacobus.*
3. *D. Bartholomaeus.* 6. *D. Canutus.* 9. *D. Ericus.*

10. *D. Hagvinus*, egit Pastorem 8 annis.

11. *D. Olaus*, creatus Pastor 1570.

12. *D. Carolus Erici* Sursill, creatus Pastor 1582, underskrifwit Upsala Möte 1593.

13. *D. Jacobus Matthai Scepperus*, Pastor creatus 1622.

14. *D. Ericus Nicolai Galle*, Smolandus, blef Pastor 1637.

15. *D. Ericus Matthiæ Falander*, Pastoratum adiit Anno 1655, postquam Aboæ Templi Cathedralis Oeconomus per quadriennium & antea Ecclesiæ Svecanæ Diaconus per 12 annos, pie in Dom. expiravit 1672 d. 25 Decemb. sub concione matutina, Dalecarlus natione.

16. *D. M. Isaacus Erici Falander*, Pastor creatus 1673, deinde Præpositus 1692, abdormivit 1693 d. 13 Maji.

17. *D. M. Andreas Petræus*, S. S. Theol. Prof. & Pastor in Nådendahl, a Regia Majestate hic Pastor constitutus, supremum obiit diem in Augusto 1694 Ecclesia in G. Carleby nunquam revisa.

18. *D. Jacobus Westzynthius*, Regiis literis in Mariæstad datis 1694, Pastor G. Carlebyensis confirmatus, obiit 1702 d. 15 Novembr.

19. *D. Mag Jacobus Falander*, Erici filius, Isaaci frater, Past. & Præp. Cronobyensis, Past. Carlebyensis const. 1703. obiit in Aprili 1720 Moscovita ad huc imperante.

20. *Mag. Andreas Kiemmer*, antea Rector Scholæ Wasensis, A:o 1721 Pastor constitutus, A:o 1734 demortuus.

21. *Mag Carl Gustav Werander*, förr Regements Pastor i Österbotn, förordnad Pastor i G. Carleby 1736, Probst A:o 1744, transporterad til Ahl- och Sim-tuna Pastorat i Westmanland.

22. *Ja-*

22. *Jacobus Chydenius*, Kusamoensium & Lapponiæ Kimiensium per 12 annos Pastor, G. Carlebyensium Pastor constitutus Anno 1746.

Nu warande Capellanerne äro, Herr Mag. och Vice Pastoren *Martin Peithzius*, och Herr *Nils Snellman*: Sochnens Medhielpare är Herr Mag. *Joh. Tengström.*

Det ändsta Capell, som ännu hörer under Gamle Carleby, är Öfwerwetil, 5 mil från Moderkyrckan belägit. Namnet härstammar af Finska ordet, weteläå, som betyder tunn, eller blöt, för de här befinteliga blöta kärr och mosar. Det första Capell bygdes af trä År 1639, wid stranden af Wetil-åå, men efter det war för trångt, bygdes et annat år 1679, som ännu står, är innan til rätt wäl ziradt och öfwer alt måladt med åtskilliga minnesspråk på wäggarne: År 1750 bygdes här en wacker ny Sacristia, och 1751 köptes en wacker Altartafla. Bland den öfriga Kyrckans skrud finnes här äfwen en förgyld Kalck och patén samt oblat-ask af Silfwer. Gudstiensten förrättas af en ständigt här boende Capellan, som af detta Capelgiälds inwånare uppehålles. Ei flere än 4 Capellaner hafwa här ännu warit; nemligen 1. *D. Merijerfvius*, 2. *D. Raumannus*. 3. *D. Elias Forselius*, och nu 4. Des Son Herr *Jacob Forselius*, som för sin goda insikt, i synnerhet i Grundspråken förtienar särdeles beröm.

Det andra Capellet är en wacker Korßkyrcka af trä, som blef med Hans Kongl. Maj:ts Nådige tilstädielse bygd År 1751 på Allisbackan i Nederwetilby af samma bys Åboer 35 til antalet, hwilka bebo något öfwer 8 mantal, utan någon hielp af Collecter, eller andra sammanskott. 1752 köpte de en Klocka af 18 Lispd. wigt, med inscription: *Gabriel Murich*. 1753 köpte de en Måßhaka af rödt Sammet, med Silfwer Korß på ryggen och Galon omkring staderna. Kyrcogården är kringgifwen med stenmur i 8:kant. Gudstiensten förrättes hwarje Sön- och Helge-dag af en här ständigt boende

Präst, nu warande den första, min Broder Mag. *Anders Chydenius*, som af detta Capelgiälds inwånare uppehålles.

Kallakari är et almänt Fiskeställe, som ligger långt i siön gent mot Calajoki Sochn, och hörer så wida under Gamle Carleby, som Rector Scholæ derstädes beförjer om Gudstiensten, så länge Fisket warar. (b) Här finnes ock en liten Klocka med denna påskrift:

Jag kallar Folk i Kalla hamn,
At falla GUD med Bön i famn.

På andra sidan står, **Förärd af Rådman** *Jacob Falander*.

§. 5.

Såsom ingen belägenhet, jordmån, eller naturens ställning finnes, som ensam kan tiena til menniskornas alla behof och tarfwer, utan några, antingen af naturen sielf, eller konsten giorda omskiften, så finnes och nästan ingen ort, der ei flere sådana omskiften äro; ju flere omskiften, ju fördelaktigare, beqwämligare och nöisammare skattas et land. Uti sådana fördelars utdelande har doch naturen warit mot den ena frikostigare, än mot den andra; Gamle Carleby har sannerligen uti detta byte ei lemnats lottlöst; ty har naturen någorstädes röit sin HErres godhet, wishet och almakt, så är det wißerligen här skedt. Flera omskiften, som tiena menniskoslägtet til nytta, nöje och beqwämlighet är här öfwerflöd på. Huru högt bör ei den förmån skattas, som inwånarena hafwa af det tilstötande hafwet? hwilket ei allenast lemnar dem ymnog Fisk af flere slag, utan giör äfwen de rörelser, som nödtorften fordrar beqwämlige och fördelaktige. Ei består detta land blott af skallota berg och backar, ei af wilda sko-

(b) Diss. de Ostrobotnia pag. 63.

gar och hiskeliga ödemarcker, ei af en torr och ofruktsam jord, ei af idel kärr och sumpar; utan på alt sådant är här en jämn, artig och rätt behagelig blandning. Berg finnes här, men ei stora och många; Stenbackar äro här, men ei skallota och nakna, utan de mäst bärande åkrar, mellan hwilka man ser gröna ängar, skogwurna lunder och blomsterrika dälder, dem små flytande och sorlande bäckar korßwis genomskära, och lika som sammanfläta sig, då de wid sina utfall, de susande strömmar under hafsens fräsande och trotsande böljor måste förgömma. Wid stranderna stå Alskogar, som likna de täckaste klipta lunder och med sin i watnet mångfalt blänkande och dalranda skugga lifligen afmåla de timliga nöjens skiften och obeständighet. Genom denna ort löper i synnerhet en Elf, som kallas Stor- eller Wetil-ån, äfwen Gamle Carleby Elf, hwilken wid sitt utlopp i Hafwet delar sig i twenne grenar, som omfamna en stor Ö, kallad Rötsön, hwarpå en by af flere gårdar och samma namn är belägen. Här idkas et fördelaktigt, i synnerhet Id-fiske, hwarje Wår. De små forsar och fall, som finnas uti denna Elf tiena landet med de der inrättade många, så wäl Miöl- som Sågqwarnar: mästa delen de smärre åar och bäckar, som, så wäl från de här uppe i landet belägna större och mindre träsk och insiöar, som moßar och källor hafwa sit ursprung, samla sit watn i denna elf; hwaraf händer, at den neder wid utlopet blifwer större och waturikare. Om Wåren är wattufloden och isgången i denna åå ofta så stark, at de wid stranden belägne åkrar och ängar, samt öfwer ån bygda broar mycket skadas. Denna elfs undersökning förrättad af Landtmätaren Herr Jac. Joh. Wikar wil jag här införa et kort utdrag af, på det deß beskaffenhet nogare må skönjas, samt de fördelar, som genom deß rensning kunna winnas.

Ifrån Perhå gård nederåt förekomma först träsk af 2 och 3 famnars diuplek, hwilka äro med flätmoßa på flere ställen upfylde. Denna mosa samlas på wißa rum och jemte gamla rutna trän wäxer tilsammans, som ses på mosan emellan Saynäjälampi och Perhå träsk, samt hindrar mycket båtfarten.

N:o 1 Kainokoski, en kort forß af 9 tums fall: sedan möter en liten grynna af 3 tols fall, derpå 3 à 4 alns diup åå.

N:o 2, 3, 4, 5, 6, med flera alt til N:o 70, en stor mängd med större och mindre, diupare och grundare forsar, doch ingen brant, göra alla 70 tilsammans ei mera än 229 alnars 18 tols och 11 liniers perpendiculert fall. Wid utlopet är elfwen bredast och grundast, så at diupaste ådran har allenast ½ och ¾ alns watn: när Wårfloden är finnas doch, så här, som annorstäds öfwerflödigt watn. Sedan föreslås elfwens upgräfning och ränsning, genom hwilket följande fördelar skulle landet tilfalla. Fisket uti ån skulle blifwa fördelaktigare, då watnet uti de många til samma elf fallande bäckar ei blefwe af rutna trän och stockar, samt annat stök tiltäpt och updämt. De sanka ängarna wid åå stranderna skulle blifwa torrare och hörikare, samt mycken oländig marck kunde komma i Cultur. Åker grödan wore säkrare för köld och rosta, som ofta så skadar den, at barcken af trän och Trifolii rötter utur kärr (a) måste tiena til inwånareuas föda. Om de berg, som här finnas, ochsenligit Herr Bergs Commissariens Lars Hermens til Bonden Luomala lemnade atest säkerligen hålla någorlunda rikt

(a) Med Trifolium lärer här ei förstås någon ört, som uti Flora Svecica hafwer det namnet, N:o 611-12 eller andra alt til 619, emedan man aldrig hört, at deß rot blifwit nyttiad til bröd: ei heller Menyanthes 163, som hos Norrlänningarna dertil skal tiena (se Flo. Oec.) och af somliga blifwit kallad Trifolium aquaticum; utan häldre Calla palustris, 744, som här blifwit til bröd brukad och kallas meß, på Finska wehka. Jag lemnar hwar owäldug at döma, om ei Landtmätarena, som oftast färdas i skogar och marker, kunde och borde med större alfware winlägga sig om örtakänningen, emedan de hafwa bättre tilfälle än någon annan ämbetsman i Riket, at gagna denna högst nyttiga wetenskap.

rikt Silfwer blefwe med Grufwor försedda, wore nödigt, at en segel-led öpnades genom landet, til Tawastehus län och Päjänä, som är möjelig; då forlön för spanmålen til Österbotns Städer ei blefwe så dyr som nu, när forlön för en tunna betales med en tunna spanmål. Deßutom kunde ännu Tawastebönderna om Hösten få tilfälle, at afsätta sitt smör, som i brist på salt ei behöfde fara illa. Wid Perhåby, 14 mil från Gamle Carleby Stad projecteras en marknadsplats, dit så wäl landswäg, som siöfart, så från Gamle Carleby Stad, som Tawastland wore möjelig. Der kunde Tawastebönderna försälja sin slaktboskap, som ännu samma Höst kunde från Gamle Carleby Stad öfwerskeppas til Stockholm. Til slut wises möjeligheten, at utmed Gamle Carleby elfs strand inrätta en sådan landswäg, alt til Perhåby, at de i elfwen efter rensningen brukeliga lastpråmar, eller båtar kunde med hästar framföras.

Huru nödigt och högst nyttigt Communications wärckets i stånd sättiande i Finland är, så för hela Riket, som i synnerhet för Finlands öfwer- byggare finner hwar eftertänksam; möjeligheten ses blott af föregående Gamle Carleby elfs undersökning, som doch är af de minst watturika och segelbara strömmar i detta land: men wärckställigheten deraf återstår ännu: altså saknar almänheten ännu de fördelar, som landets läge gifwer tilfälle til; genom hwilkas nyttiande det usla folcket kunde få någon luft och upmuntran, som så länge nästan aldeles warit förqwafde och i mistning af det lif, som en fri handels rörelse på en ort förordsakar.

§. 6.

Jordmånen är uti denna Sochn åtskillig. Backarna och högländte ställen, der Landtmannen nästan endast har sina Åkrar äro ganska steniga: Sedan de större ste-

narna äro undanröjde, så långt neder, som Plogen går, och til åkrens gärdande, eller ommurande anwände, så består, den til bärande tienliga Jorden, af en med klapursten blandad swart- mylla, som mångastådes äfwen är blandad med grof sand. Många backar finnas här äfwen, som under den öfwersta mull- och sten-blandade skorpan, bestå af gås- jord eller- lera, den ock ibland finnes på de lägre slätterna. Den låglända marcken består måstedels af lera, dels sämre, dels bättre; finare och gröfre sand är ej heller sällsynt. De åkrar, som här äro uptagne på stenbackar, äro nog bärande, samt äga framför låga åkrar ganska stort företräde; så at Landtmannen med största fördel nyttiar sina låga åkrar til äng, och är så trägen at upbryta ny åker på stenbackarne, at de Folckrikaste gårdarne, mäst hwart år öka sin åker med halft Tunneland, eller mera: Utsädet är altså ganska skiljaktigt, efter Mantalen; ty det kommer ej an på Mantalets storlek, utan huru flitigt, och med huru mycket Folck Bonden arbetat: der af händer, at $\frac{1}{2}$ Mantal kan hafwa så stort utsäde, som helt. Flere, som tro sig äga kundskap och årfarenhet uti åkerbruket wet jag wäl, hwilka hålla för en omöjelighet, at sådane, bärande jord minst lika stenbackar kunna med så stor winning, som doch wärckeligen sker, nyttias til åker; men jag försäkrar, at om de sågo denna Sochns åkrar, den på dem anlagda kostnad, och den förmån, som stenbackar doch framför låglänt och stenlös jord äga, så skulle de finna sig, åtminstone i denna omständighet, ännu wara oförfarna. Många hemman finnas här, som för 20 eller 30 år knapt kunnat föda 5 eller 6 Personer, då Brödet med stamp eller barck utspäddes, der nu 20 Personer wäl kunna föda sig, med rent Rågbröd, och tör hända äfwen årligen förytra någon Spanmål: så stor fördel är genom stenbackars upbrukande wunnen. Med sättet at således upbruka stenbackar, behöfwer jag ej nu sysselsätta mig, emedan nyligen hos Herr Directeuren

Merckell genom trycket utkommit Beskrifning, på det här wanliga sätt, at upodla stenbackar. Den första, som började härstädes at nyttia steniga backar til åker, war afledne Kyrkoherden i Gamle Carleby, Ericus Matthiæ Falander, Dalecarlus, som lefwat för, wid paß, 100 år sedan: Honom är Gamle Carleby tack skyldig för den genom Steniga backars nyttiande wunna ej ringa fördel.

Åkern skötes här i Sochnen tämmeliga wäl, i synnerhet i den nedre delen, men de öfwerste Byarna, som gränsa til Tawastland äro mindre lyckeliga åker-brukare, dels af okunnoghet, dels ock Landets mindre tienliga belägenhet; hwarföre de och äro minst förmögna. Med plöjande och harfwande wet Landtman i sinom tid bruka sin åker, men dikandet och åkrens ryggande äro på deras stenbackar ej altid nödiga; Doch brukas dikande, i synnerhet, der något jämt ställe på backan finnes; och uti dälderna upkastas långa och breda diken, alt efter tilfälligheterna, upfylles med sten, öfwer täckes med granris, och öfwerst så mycket mull, at plogen kan gå ohindrad.

Åkren brukas af somlige i 2, och andra 3 delar; de förra hafwa årligen hela ena hälften i träde, och besåå den andra, mäst ena halfparten med Råg, andra med Korn; de sednare, som dela åkern i 3 delar, besåå en 3:die del med Råg, andra med Korn, och lemna den 3:die i träde: Den som har tilgång på nog gödsel står sig wäl med det sednare, men det förra är i widrigt fall fördelaktigare: Den delen af åkern, som man söger ligga i träde, eller hwila, brukas doch och plöjes, så ofta nödigt är, at förtaga ogräsets rotande, men besåås intet.

Landtmannens här brukeliga åker-redskap äro för deras åkrar ganska tienliga, i synnerhet plogen, som uti Swerige och en del af Finland är owanlig, samt uti Herr Mag. M. Pazelii wakra Anmärckningar, wid åker och ängs skötseln i Österbotn, finnes afritad. Harfwen är intet skild från den allmän-

män-

männast brukeliga: Släddar och wältar äro här mindre nödiga, ty jorden är mäst deßutom sin och mör.

De här brukeliga sädes-slag, äro förnämligast Råg och Korn, ganska få städes såås några Kappar Sommar-Hwete och gråa Ärter. Rågen sååas i början af Augusti Månad, doch af somliga tidigare, somliga sednare; men ju tidigare, desto glesare; och Kornet uti Maji Månad, alt som wåren är tidig eller sen: Skördetiden är äfwen efter wäderleken owiß. Rågen trifwes bäst på backar, doch ej, i synnerhet torra somrar, på mycket sluttande och spitsiga kullar, så at då en låglänt åker lönar sin brukare, som wanligast är, med 10:de eller 15:de kornet, bär en stenbacka 20-högst 30-falt; men Kornet blifwer nog ofta skadat af torcka, och gifwer sällan öfwer 7:de högst 10:de kornet. Denna stora skilnad mellan Rågens och Kornets drägtighet, bör til stor del tilskrifwas Rågens glesa och tunna sååande; ty den åker, som allmänt besåås med 7 eller 8 Tunnor Korn får rikeligit utsäde af 3 eller $3\frac{1}{2}$ Tunna Råg: Doch såå äfwen här en del sin Råg förtätt, och få derföre kännas wid samma olägenheter, som största delen af Finland; nemligen, at de sällan få öfwer 10:de eller 12:te kornet, mista ofta sin ganska täta brädd under winteren, och få helt små, så wäl Säd, som Ax; Då deremot de, som såå Rågen tunt, när årswärten annars wäl trifwes, så fägna sig om Hösten af grofwa och strida korn, samt frodiga, långa och säd-fulla Ax: Sådan wältrefwen Säd är Landtmannen mån om, at efter några år til utsäde sig af andra tilbyta, emedan han tror, at om åkren länge sååas med des egna afkastning, så wanslägtas Säden och blir sämre.

Ännu har åkern ej blifwit så förökt, at Bonden ej wäl hinner med at den sköta; ty der mycket Folck warit at uptaga åker, der är ock nog Folck at sköta den samma.

Giödseln, som faller, så wid Stall, om Ladu-gårdar, ökes här ej med annat, än det bås, som wid Kreaturens fodran-

dran-

drande öfwer-blifwer, förspilles, och med giödseln kommer at blandas; hwilken mästedels kastas uti högar wid Fä-huset, och ligger under bar Himmel, tils den, dels om hösten, dels om wåren på åkren utföres: Doch brukar en del, der giödningen är ringa, at upkasta och på åkren släpa kärr-jord.

All Säd skäres här med Hand-skäror, bindes i band, större, eller mindre, alt som hwar och en behagar, sättes sedan i skylar, som med några band täckes, bäres från åkren i Rijan, torckas och tröskas.

Mästadelen Bönder hafwa flere Ri-byggnader, af hwilka hwar och en består af en Loga, en Lada och en Rija, som ej ringa bidrager til årswäxtens snara uttröskande, och Sädens bewarande för unkenhet och röta; så at jag aldrig hört någon klaga öfwer sådant, om Säden står aldrig så länge, så framt den ej wid några tilfällen blifwit fuktad. At halmen af rijandet blifwer för Boskapen otienligare och osmakeligare, kan jag med ingen årfarenhet bestyrcka, utan tror, at den rijade halmen smakar och bekommer den Boskap, som derwid blifwit wand, lika wäl, som den orijade halmen dem, som der wid äro wande; ej heller finner jag huru röken, eller rijandet kan giörä halmen för Boskapen smakligare, än den orijade.

Til åker tienliga stenbackar finnas här ännu til öfwerflöd, fast ej allestådes när til Gårdarne, dem Landtmätarena uti sina refningar under den 2:dra, 3:die, och de sämste den 4:de graden uptaga; doch hoppas man, at innan kort glesare finna sådan jord ohäfdad.

Inbyggarenas åkrar ligga dels wid små träsk, åar och bäckar, dels i skogar, i anseende hwartil de äro föga säkre för nattfrost, som ibland redan Midsommars-tiden, i synnerhet i öfre delen af Sochnen, der mera skog finnes, förraskar den späda grödan.

Skogens brist har til största delen redan inskränckt det förr här öfliga swedjande, besynnerligen i den nedre delen af Soch-

Sochnen, men öfwer byggarena, som än hafwa något skog öfrig bruka det ännu, skönt deras grannars exempel bordt öfwertyga dem, om påföigden der af, som är den, at de redan sakna skog, ei allenast til timmer, utan ock til bränsle; men om de än wåga sig någon gång at försökia swediandet, wisar jorden sig så rätwis, för sin fordna omilda medfart, at hon knapt nu mera gifwer dem sitt utsäde tilbaka. Det skadeliga kytandet, som flerastädes i Finland giordt många stora slätter aldeles onyttiga och kärr lika, är här aldeles intet i bruk.

Kål skötes här, nästan allena af Ståndspersoner, doch ei med särdeles framgång, hwilket mera härrör af wanrykt och mißans, än jordens olämplighet för denna wäxt; ty både i År och i Fiol har en Trägårdsmästare, den min Far från Stockholm förskrifwit, fåt här så god kål, som i Swerige: Samma Trägårdsmästare har äfwen på min Fars bekostnad här börjat anlägga en Trägård, af fruktbärande trän, som här är en aldeles ny inrätning; huru det lyckas skal tiden wisa, än har man fult hopp. Köks-krydder sköta Ståndspersoner allena, uti små krydd-täppor. Rofwor såås här mäst på nygräfta land, (så kallas nyligen uptagna Stenbackar) doch ei til någon myckenhet; de trifwas wåta År bäst. Hälften af Bönderna hafwa ris-humlegårdar, men så skötta, at knapt någon mins sina förfäder hafwa omtalat, når de äro omsatte, eller putsade, utan endast då och då giödda; så at, om de rätt blefwe skötta och kupade, wore landets winning af dem ögonskenlig. Årfarenheten intygar, at Lin här ei skulle wantrifwas, allenast Landtmannen wille såå det, men Hampan är temmeligen almän, som doch ei kan förytras, utan häldre inköpes. Tobak såå ganska få, den de nyttia til rökande, sedan bladen äro något swettade.

Denna jemte de nästliggande Sochnar af Österbotn äro almänt kände för goda åkerbrukare, skönt de än föga mera wun-

wunnit, än at de, som för 30 År almänt woro twungna, at blanda sit bröd med furubarck, stampad halm och meß (Finnarnas wanliga nödspis) nu kunna hålla sig rent bröd, fast än folkets antal dageligen tiltagit: doch hoppas man, at deras oförtrutna flit, anwänd på de skallota stenbackarna, som borde tiena deras grannar til efterdöme, lärer med tiden, åtminstone til en del, spara det, som nu årligen för spannmål går til utländningen.

Som uti 5 § sagt är, skadas åkrar och ängar genom isgången och Wårfloden, ty af Åkren bortföres all lös mull, så at bara stengrunden ligger qwar, och ängarna öfwerhöljes med sand, som både hindrar gräswäxten och Slotterkarlens lija.

Åkern gärdas här ei, som mångastädes i Tawastland, innom samma stängsel med Ängen, utan altid särskildt, wäl til hälften med stenmurar, som äro mäst 3½ alns högal, samt wid paß af samma tiocklek.

Den spannmål, som Landtmannen kan förytra, hwarcken behöfwer, eller kan med större fördel annorstädes förytras, än uti Gamle Carleby Stad, der den sednare tider gullit 16, 18, 20, högst 24 Daler Tunnan.

§. 7.

Denna ort hafwer medelmåttiga Ängar, som årligen bergas, men aldrig giödas eller trädas, på det gräset kunde fälla sitt frö; hwaraf händer, at de årligen minska wäxten, blifwa mås- lupne och tyckas således nalckas sin undergång. Det skulle synnerligen löna mödan, at halst hwart 20:de År giöda sina Ängar, åtminstone med granris, hwilket wore det bästa sätt at utrota, den på Ängarna skadeliga biörnmåsan, som här redan är giordt försök med; då hop-

hoppas man at hälften af de Ängar, som nu höra under et hemman, kunde föda flere kreatur, än nu de stora och widlöftiga, men doch magra och mås- lupna Ängarna. Kärr, måsar och uplandningar på siöstränderna, samt åbräddar, jemte åkerlindor, består nu inbyggarenas mästa äng af; derföre finnes och föga andra hårdwalls Ängar, än de äldsta uplandningarna, åbrädarna och åker- lindorna, men emedan Landtmannen, som förr är sagt winlagt, sig om åkerbruket, har han funnit, sedan giödseln börjat tryta, som man plägar säga, at Ängen är Åkrens moder, och derföre äfwen börjat täncka på deß förökande, men föga förbätrande.

Ängen ökes här i synnerhet på 4 sätt. 1:mo genom uplandningar wid siöstränderna, dem Landtmannen ei widare bekymrar sig med, än at han, det naturen giordt tienligit til Äng, instänger, hägnar och nyttiar. 2:o genom små och grunda träsks uttappande, uti hwilka Fisken ei öfwer Wintren kan behålla lifwet: sådana Ängar kunna blifwa så mycket waraktigare och fördelaktigare, som de med dammar kunde af Wårwatnet giödas. Et sådant prof är här giordt med et träsk uti Neder-wetilby, som kallas Jolcka, och på 3 eller 4 År uti höwärt så tiltagit, at de ställen, som aldrig förr blifwit slagna nu kasta af sig 60 eller 70 Winterlaß, utom såf til så stor myckenhet, at alt ei kan bergas: man har hopp, at samma träsk, om med uttappandet fortfares innan kort tid kan wäxa några hundrade laß hö. 3:o har man begynt med wåta mosars uttorkande, på samma sätt, och med samma framgång. 4:o Finnes här ännu til stort öfwerflöd, sådana gran- kärr, som redan af dagelig årfarenhet ses wara de bästa Ängsämnen, och af idoga händer brukas dertil, at allenast innom en by är tilgång på dem, wäl til 100 Ladu- land, som wänta på oförtrutna händers ans, innan de kunna gagna sina ägare.

Hö-bärgningen tilgår här på det sätt, at slåtter-karlarne gå alla, så många de äro, efter hwar andra, dem Qwinfolket följer och det afslagna höet samlar med ressorna, samt i strängar utbreder; när det torckats, hop-ressas det, uti så stora såtan eller högar, som et hion förmår uti en lång dertil giord widia, kallad swega, derifrån bära til närmaste Ängslada, der det inpackas och förwaras. Der Ängarna äro mycket sancka, brukar både slåtter-karlen och den som ressar, uti fötren fastbinda der til af trå giorda skidor, med hwilka de ei utan särdeles beswär gå.

När regnaktig wäderlek infaller bärgnings tiden, så sker så här, som annorstädes stor skada, och om något sätt kunde finnas, at torcka höet i sådan wäderlek, wore det mera än mycket wärdt: i så fatta omständigheter brukar wäl Landtmannen här, at utbreda gräset kring om wäggarna, uti ladan; men detta sätt at torcka är doch ganska otilräckeligit.

Beteshagar äro här föga brukeliga, utan boskapen går gemenligen uti skogar, på slåtter, backar, dålder och kärr, alt som de behaga och wid hwar By hafwa lägligit, samt följas måste dels af et Wall-hion. Neder wid Siöstranden är Boskapen ganska begärliga efter de wäxter, eller gräs-slag, som wäxa på nya uplandningar och hafwa någon saltsmak, deraf de må ganska wäl; derföre gnaga de ock på stränderna ofta, som man tycker bara jorden, skönt de straxt brede wid hafwa tilräckeligare bete.

§. 8.

Såsom på denna ort ej finnas några skogar eller marcker, som äro delta Inbyggarena, Byarna, ja ej altid Sochnarna emellan, så finnas här ej heller några afskilda Krono- Härads- eller Sochne- Allmänningar. At på denna ort förr warit stora och täta skogar, är bekantare, än at dertil bewis behöfdes; men at skogs-ödandet sednare tider mångfal-

digt, jag må säga faseligen tiltagit, är blått deraf klart, at numera näppeligen något törwed fås närmare än 2 eller 3, såg och hus timmer 4 eller 5 men storwärks trän 7, 8 eller 10 mil uppe i landet. Öfwer skogs ödandet klagas så almänt, at man må ledsna wid, at höra och läsa så många klage wisor; men då dermed doch ingen ledsnad at öda skogen kan winnas, så är deröfwer ännu för litet klagat. Under! at så många witre måns föreställningar och skrifter, en dagelig årfarenhet, som med egen skada är förknippad, Öfwerhetens förbud och det almännas ögonskenliga miß-trefnad, icke kan något uträtta, til en så nödig waras ömmare handterande och medfart.

Öfwerheten har medelst påbud, om swediandets och tiäru-tilwärkningens inskränckande, samt storwärkstrans befredande, m. m. öfwerflödigt wist sin ömhet för skogen; men beklageligen, hwad är dermed uträttat? ja föga kan och uträttas, så länge en obetänkt egennytta mera aktas, än Öfwerhetens stadgar, somsyfta på det allmännas wäl. De af wår ömsinta Öfwerhet tagna hälsosamma steg, uträttade i början så mycket, at en del började minska sitt skogs hygge, men andra, i synnerhet de förmögnare, läto aldeles intet afskräcka sig, utan trodde sig just nu wara gifwit tilfälle, at nytria skogen, efter egen wilja, utan intrång af andra. De mindre förmögne kunde ei heller tåla, at skogen, dem til nackdel, för deras ögon blef nedhuggen, och de med sin lydno endast riktade sina dryga och tiltagsna grannar; utan angrepo jemwäl skogen med fult alfware. Så wäl Öfwerhetens stadgar, som wederbörandes flit wid deras handhafwande äro högst berömwärda; men som den hälsosammaste lag och strängaste upsikt doch aldrig kan aldeles förhindra deß öfwerträdande, så har ei heller alt mißbruk wid skogens nyttiande ännu kunnat hämmas. Jag wil här korteligen anföra de färnämsta sätten, på denna ort, at öda ut skogen. Den ödes 1:mo genom mycken onödig hus-bygnad; ty på de minsta hemman stå åtminstone 20 Rum under tak, men

på de större wäl 30 eller 40, utom hölador på ängarna; då likwäl 15 eller 20 hus wore tilräckeliga för det folkrikaste hushåll: Således finge åtminstone 15 rums timmer, näfwer, takwed, m. m. för hwar gård besparas, och om jag allenast wille räkna hwart hus, af de öfwerflödiga, til 20 Daler Kopparmynt (fast det sämsta derföre näppeligen kan fås) gör det doch för Gamla Carleby Sochn, som består af 270 Hemman, eller Rökar 81000 Daler Kopparmynt. 2:o med öfwerflödig Fartygs bygnad, som til nyligare tider här bdifwit idkad; hwarwid de största trän måste stupa, för en enda rot, som doch tör blifwa onyttiga sedan den nogare undersökes, och jemte bolen uti skogen förrutnar, utan at det ringaste gagna någon: detta skogsödande har doch, så wäl sielfwa omöjeligheten, som uti förra delen pag. 32 sagt är, som och Höga Wederbörandes anstalter tämmeligen inskränkt. 3:o med swediande, som ännu brukas, der obränd och til swediande tienlig skogsmarck finnes, hwarom uti 6 § redan är ordat. 4:o med de uti Gamle Carleby elf befinteliga 11 Sågqwarnar, som med et dubbelt blad såga, de bästa 70 eller 80, de sämre 20 eller 30 tolfter i weckan, då watnet är tilräckeligit; men inga af dem gå hela året. En Bonde af de största skogs ödare i Öfwer-wetil Capelgiäld fäller endast för sin del årligen 6-7- eller 800 sågstockar, hwaraf åtminstone 200 tolfter bräder kunna sågas, de mindre skogsödare 2 eller 300 ståckar hwar, några fälla åter somliga År aldeles inga; så at, om iag tager det minsta, så finnas här 150 Bönder, som årligen fälla sågtimmer, låt wara allenast 150 stockar hwar, så sågas likwäl i denna Sochn 22500 stockar årligen, men på 10 År 225000, på hwilken tid näppeligen något träd hunnit blifwa tienligit til sågtimer, af dem, som förr woro för små, om de äfwen för katande til tieruwed blifwit förskonte, hwilket doch så mycket mindre står at wänta, som fullwuxna sågtimret ofta måste fylla den brist, man har på tieru ämnen. 5:o med tierubränneri, som ännu ei tilbörligen kunnat blifwa inskränkt; skönt den författning af wår ömsinta Öfwerhet är

giord, at allenast wist antal tierutunnor får årligen tilwärckas, af hwar Bonde, efter deß ägande mantal; nemligen, 12 på 1, 6 på ½, ock så widare, samt at alt så mycket ricktigare måtte tilgå lemnas til hwar Bonde en billet, hwarpå i Tullarne anteknas, huru många tunnor Bonden infört och försålt. Af alt detta, som anfört är kan nogsamt ses, huru nödigt det är, at sådant skogs-ödande, ju förr deß häldre förekommes, så länge någon skog ännu är öfrig.

Så länge egennyttan, en nästan obotelig swårighet wid alla hälsosamma inrätningars wärkställande, är så almän, som af föregående kan ses, är nödigt, at så förknippa det almännas wäl med hwars och ens enskilte wälfärd, at då det senare sökes, winnes äfwen nödwändigt det förra; åtminstone, at det almänna ei skadas, då det enskildta eftersträfwas. Skogens ömmare medfart, en för det almänna högstnödig sak, kan swårligen winnas, utan genom deß delning, alla hemman, eller åboer emellan. Med skogens delning emellan byarna är föga, eller aldeles intet uträttadt; ty såsom de förmögnare och folkrikare nu föröfwa wåld på hela Sochnens skog, och lika som täfla om företräde uti deß härjande, så skulle ock ske på byns samfälte skog: den förmögnare skulle söka at nyttia skogen, innan den fattigare hinner til: Men om hwar Bonde ägde sin skog enskilt, och skogen jemte åker och äng wid hemmannes klyfning blefwe delt åboerna emellan, så wore hwar och en twungen, at så handtera sin skog, som han derwid finner sin fördel. Til en sådan skogarnas delning tyckes Landtmätarena wara af öfwerheten ämnade: Och emedan de uti hwart Län wanliga woro til så widlöftigt arbete otilräckeliga, har deß ömma omsorg för Finlands wäl ökt deras antal med 20 så kallade, Commissions Landtmätare. Högstönskeligit, at så så berömligit utsyfte derigenom kunde winnas, och wårt okända Finland blefwe til sitt lynne mera bekant; som doch efter alt utseende näppeligen, inom flere Åra-Hundrade står at wänta.

§. 9.

PÅ denna ort äro Hästarna medelmåttiga, så til storlek, som styrcka, nyttjas nästan allena til körslor och åkrens brukande, samt sätta i anseende til sin dyrhet Bonden ofta utur stånd, at tilbörligen häfda sitt Hemman, när de wantrifwas. Nästan omöjeligit är, at hos gemene man utrota den ogrundade tancka de allmänt hysa, om Oxars otienlighet, både til åkerbruk och körslors framskaffande, som är så inrotad, at en Bondedräng håller för största nesa, at drifwa en Oxe. Åtskillige Ståndspersoner, hafwa både med ord ock efterdömme sökt fåfängt at förlägga sådant. Oxars nytta wid körslors framskaffande är så handgripelig, i anseende både til sämre foders dugelighet, kötets ätelighet, prisets billighet och hudens brukelighet, (hwar emot Hästhudarna sällan, eller aldrig nyttias) at jag skattar onödigt derom widlyftigare orda; Önskar allenast, at wåra Bönder såge sin egen fördel deraf. Det allmänna Koslaget här i Landet är ej godt, men kunde doch mycket förbättras, dels genom bättre Afwels införsel, dels ock genom den förra Afwelns förädlande: Det förra har Rådmannen Herr Jacob Falander, på sitt Hemman, Saka lahti benämdt, wist prof af, med en Hålländsk Tiur, den han sig förskaffat; det senare winnes, om Kalfwarne, som efter största Tiurar och bästa Miölck-Kor falla, upfödas med söt Miölck, längre tid, än wanligit är, ej släppes til Tiur förr än 3 eller 4 års gamla, och fodras öfwer Wintrarna med godt Hö. Fast än en så upfödd Ko ej ännu är jämn-god med de Hålländska, uti miölckandet, står sådant doch uti 3:dje eller 4:de afkomman ofelbart at hoppas, då alla efter hwarandra ägt samma ans och föda. Boskaps-skötseln, jemte åkerbruket räknas bland de förnämsta Landtmannens näringar i denna Sochn; ty här finnas helt, halft, och tör hända mindre Mantals-Åboer, som äga 20 eller 25 miölckande Kor, utom annan Boskap: Doch förnyttra de föga

ga

ga af Ladugårds affastningar, utan nyttia mästa delen deraf i sina Hushåll.

Största delen af Inbyggarenas Får äro ännu grof-yllige, af den allmänna Finska arten; Doch är redan berömlig början giord, med finylligare Fårs framalstrande, genom dels Engelska, dels Spanska Baggars införsel. Landet har wäl i allmänhet haft den olyckan, at de Finska Fåren welat wantrifwas; man är ännu ej säker, antingen det härrör af wanryckt, eller otienligit bete: Doch har den finylligare arten ej ännu röjt någon särdeles wantrefnad. Här finnas Bönder, som af egen afwel och slögd kunna kläda sig redan med kläde, som kan wärderas lika med 15 eller 18 Dalers Kläden. Uti Fårens ansfattas ännu mycket; doch hoppas man, at Landtmannen med större alfwar winlägger sig om deras tilbörliga ryckt, sedan han så handgripeligen finner sin egen fördel der wid.

Swin-Kreaturen födas här med meß, ej utan särdeles fördel, hwar om nedan före widare skal handlas, hwilka Kreatur, jämte Höns ej äro aldeles allmänna.

§. 10.

INga Diur-fången idkas här med alfware, doch fångas Biörnar uppe i Sochne-skatan, som ej gärna trifwas i den skoglösa nedre delen. Om hösten när litet Snö fallit upsöka Biörn-Karlarne Biörns-fiät, och sedan de dem funnit giöra en stor lof, lik en cirkel, åt den trackt dit diuret gåt, och den så wid, at inga fiät mera gåt utom den samma; sedan gå de alt mindre och mindre cirklar, eller lofwar, tils de ändteligen utmärcka et wist rum, der Diuret tagit winter-qwarter; der öfwerfalla de det om wåren, då Snön är störst, och med Yxa, Spiut eller Bößa, antingen med, eller utan Hundars tilhielp stäcka des dagar.

Uppe

Uppe i marcken (så kallas den öfre delen af Sochnen) fångas äfwen Will-Renar med Spiut, eller Bößor, blått tilfälligt wis och til ringa antal. En stor del af deßa Renar, som här fällas och kallas willa, äro ej annat än Lapparnas tamda Renar, som om somrarna kommit genom sällskap med de willa at lämna sin fosterbygd, det deras märckta och skurna öron in tyga, m. m. som på dem kan märckas skiljaktigt ifrån de willa.

Wargar fångas här ganska litet, så at deras stora antal derigenom föga minskas, hwarföre de ock, så Winter, som Sommar, i synnerhet wid siöstranden, der mindre snö är, göra stor skada.

Andra Diurfång wet man här ei stort af, utan hwad af slump kan hända. Både Siö- och Skogsfoglar finnas här, men deras fånge är så beskaffat, at det föga, eller aldeles intet gagnar; ty fogeln fångas med skiutande, som skrämer och landtförwisar honom til de orter, der han oskrämd och i större ro får tilbringa sin tid och öka sit släkte; ja under sielfwa lektiden, då hon borde i synnerhet befredas, fångas hon som häftigast, hwaraf händer, at leken blir genom några skott til hela Äret förskingrad. Snaror och fällor brukas Sommar och Höst, de kunde i sinom tid wara tillåteliga, om ei folkbristen wore stor, samt angelägnare syßlor blefwe försummade. Nu talar en beklagelig ärfarenhet, at alla, som winlagt sig om deßa näringar blifwit utfattige och brödlöse, i synnerhet de, som äflas med skytteri; ty deras tidspilla och omkostnader på krut, kulor och bößor äro wißa, men fånget är så owist, at om det än, då lyckeligast är, betalar utlägningen, betalas doch dagswärcken aldrig, som dermed förspillas.

§. 11.

Fisk fångas här i Sochnen af åtskilliga slag, så uti Saltsiön, som Storån, samt andra små träsk och bäckar uppe i Landet, doch ei til särdeles myckenhet. Skär-böndren, som

som höra under Gamle Carleby (a) hafwa til nyligare tider skött Fiskeriet, som sin förnämsta och nästan endaste näring, men emedan den födo-grenen ei mera är tilräckelig, hafwa de minskat sit Fiske och begynt med Åkerbruket, som mera tykts löna mödan; de af dem, som äro flitiga Fiskare och försumma Åkerbruket hafwa med plats sin utkomst. En del af Bönderna ligga några weckor om Sommaren uti Fiske antingen wid Kalla-kari, Renögrundet, eller Tanckar; der fånga de med skötar, så mycket Strömming, som i deras hushåld åtgår, tör hända de ibland äfwen kunna något förytra. Uti de här befinteliga många små bäckar, samt i Storån hafwer förr warit fördelaktigare Fiske. Uppe i landet finnas ännu små Fiskrika Insiöar, hwilka doch snart kunna utfiskas, om ei måtta dermed hälles. De almännaste Fiskslagen finnas här; men Rudor allenast uti de närmast til Saltsiön belägna träsk, längre up i landet äro de sällsynta, och längst uppe finnas aldeles intet: här af tyckes man sannolikt kunna gißa, det denna Fisk, som wäl ei almänt fångas i Saltsiön, torde der doch finnas (b) och hafwa derifrån efter de små uti Saltsiön fallande bäckar hulpit sig up til deßa Dammar; eller at den är här aldeles fremmande och blifwit planterad. Uppe i Sochneskatan finnes efter Böndernas berättelse en owanlig Fisk, den de på Finska kalla Sulkawa; skal wara likast Braxen, doch något liusare til färgen, har swartblåa ögon och hårdare fiäll, än Siken, är från 6, til 9 tums lång, från 3 til 5 tums bred och mindre smaklig at äta.

§. 12.

Om Hälso-Brunnar och Mineral-watn har man på denna ort ingen underrätelse, skönt de wid nogare granskning torde finnas; men Saltpeter är här sednare tider af Cronan kokat, somligastädes med nog god fördel, alt efter

(a) Se Förra Delen § 2. (b) Med säkerhet wet man, det Rudor blifwit utur Hafwet uptagne i Luvia, som ligger 2 mil från Biörneborg.

ter jordmånens beskaffenhet: om nödig dikning ei saknades, och Saltpeter-lador blefwe inrättade, är troligit, at Saltpetersiuderier här med stor fördel kunde idkas.

Kalck finnes här i lösa stenar, i synnerhet wid Kelwiå gräntsen, men af det gråa slaget, så at den blått til murning kan nyttias; doch är i denna Sochn intet Kalckbränneri, utan i Kelwiå är et sådant nyligen inrättadt.

Tegel slås af Bönderna, i synnerhet de närmast til Staden Boende, så mycket, som til murning i Staden och Sochnen åtgår, men föga takpannor. Det gamla tider här slagna Teglet finner man almänt wara starckare och waraktigere, än det, som nu slås, men om det härrör af bättre lera, större flit och insickt uti denna handtering, eller något annat kan ei med wißhet säga. 100 Tegel säljas här gemenligen för 2 Daler 16, eller 24 Öre.

§. 13.

INga Grufwor eller Sten-brott finnas i detta Land; men om tilfälle til sådana lemnar flere omständigheten godt hopp. Gamla sagor swäfwa här bland folcket, om några Berg uppe i marcken, som skola hålla Silfwer, af hwilcka en Guldsmed för lång tid tilbaka gutit Silfwerkannor; hwarföre en Bonde, benämd Känså Hans, samlat de bästa stuffer han tykt och med dem rest til Stockholm, i mening, at dem för Bergs-Collegio upwisa, men på wägen har hela hans skatt af Stadsboarna, dem han följde med blifwit mot Gråstenar bortbytta. Detta är en sägen, som hwar och en får tro, så mycket han will; men at här med större alfware blifwit tänckt på en Jerngrufwa, i synnerhet af afledne Häradshöfdingen O. E. Törnstedt, wisar hans originela, til en Bonde lemnade Försäkrings-skrift, så lydande: Så som ärlige och beskedelige Nemdeman, Mats Tomaßon Skog hafwer underskrefwen gifwit underrättelse och anwisning, på et Jernstreck, belägit i Gamle Carleby Sochn och Nederwettil by, hwilket jag i HERrans

Namn sinnad är at uptaga och i fullkomlig gång bringa; Altså har jag til en hederlig ärkientslo och ihogkommelse härmed welat försäkra bemälte Mats Tomaßon Skog och deß arfwingar, at han skal hafwa at undfå Et-tusende Daler Kopparmynt, då detta Wärk kommer i fulkomlig gång, och det befinnes blifwa beståndigt, hwaremot jag hoppas honom nu i förstone skola bemälte arbete och Wärk wara beforderlig.

Brahestad den 29 Julii A:o 1726. O. E. Törnstedt.

Berget Seißa, der detta Järnstreck skulle finnas är belägit 1 och en fierdedels mil från Nederwetil Capell Kyrcka. Emedan här mig witterligen ingen skärpning är giord, så kan ei weta af hwad beskaffenhet Berget är längre neder. Af detta Seißa Berg har Herr Kyrckoherden Pazelius låtit bryta en Telgstens art, Ollaris, som är nog fin och glatt; Hwaraf äro några Tobakspipor förfärdigade, men om deraf finnes någon myckenhet, och om den äfwen kunde nyttias til Grytor, m. m. sådant, är jag ei underrättad om.

§. 14.

Till korthet wil jag anföra de örter och wäxter, som Landtmannen här wet at, antingen uti hushåldningen eller medicin nyttia.

Convallaria Flora S. 273. almänt kallad Lilium Convalium: man wet här, at medelst Blommornas läggand: uti klarpannan gifwa Brenwinet angenäm lukt och smak.

Ranunculus, på Swenska Altgräs, kallas här Midsommarsblomma, F. S. 458, på Finska Harakankucka, plockas, torckas och nyttias på wärckande leder, sedan Örten uti litet rent watn är upkokad; man wet äfwen bruka den i stället för Spansk fluga.

Achillea F. S. 705 kallas här Hurstiblomma äfwen Backhumla, Blommorna brukas i Bränwinspannan, och i drickat, at giöra Öl, som man snart stupar af.

Trifolium kallas här Wäpel-gräs, på Finska Apilas F. S. 612. Blommorna plockas och kokas uti gammalt Smör, som silas genom en duk; när det stelnar blir det hårdt och gult som wax, samt lägges på sår, som plåster, är ganska godt, helar och bewarar såret för Död-kött.

Calla palustris kallas här Meß, på Finska Wehka F. S. 744. är under förra ofreden mycket brukad til bröd, som bekant är; men nu allenast at giöda Swin kreatur med. Der det wäxer när in til gårdarna äta Swinen det ganska gärna om Sommaren, och må deraf så wäl, at

F. de

de föga äro magrare än giödda. Deße kreatur, som til Winter föda behöfwa Spanmål och dylikt, som blifwer nog dyrt för en hushållare, födes här af en del med bara Meß, som är ganska lätt at få, der det i myckenhet wäxer; Om Hösten slås det af och så wått, som det utur kärret hämtas, lägges emellan pålar, hwilka äro 2 och en half alns höga, slagne ned uti marcken, lika som uti en circkels omkrets af, wid paß 2 alnars diameter, der det fryser uti stora klimpar: de dragas hem om Wintren och lemnas Swinkreaturen til födo. De må här af ganska wäl, blifwa frod, wäxne och sakna ei annan winterföda.

Abies, Gran, F. S. 789 på Finska Kusi; deß toppar afhugne brukas somlige i klarpannan, at giöra Bränwinet bittert. Af Bönderna äro ock försök giorda, at bränna Bränwin af bara Granris, hwilket blifwit huggit och på wanligit sätt tilredt: Bränwin hafwa de fått, men huru godt och huru mycket wet jag ei. Deß öfrige nyttor i hushåldningen äro almänna.

Juniperus, Een, F. S. 724. på Finska Katawa; wäxer ei här så stor som i Swerige: deraf brännes Olja, Oleum empyrematicum, som brukas mot inwärtes sinkdomar, i synnerhet Rödsot. Bären blandas ibland Bränwinsämnet; af idel bär brännes äfwen Bränwin; deraf fås den skiöna Enbärs olian, deß Oleum essentiale, och Enbärs Spiritus, som i Bränwin, för några inwärtes anstöter intages.

Betula, Biörck, F. S. 776. på Finska Koiwu; med barcken färgas rödbrunt, är en starck och genomträngande färg, så at den utan tilsats af Alun färgar Hampa och Lin, som i den kokade lagen indoppas; genom tilsats af Alun färgas med löfwen gult.

Alnus, Ahl, F. S. 775. på Finska Leppä; med lagen af deß bark wet man här färga Brunt och med tilsats af Vitriol swärtta linne, men med tilsats af en fin, swart äfja, som utu kärr tages färga ylle swart.

Lycopodum, Jemna, på Finska Kelda F. S. 860. wet man äfwen här, at genom tilsats af Biörklöf och Alun färga gult der med, fergen blir wacker och waraktig.

Gallium, på Finska Matara; finnes här, doch köpes deß rötter från Calajoki, som gifwa en wacker nästan Carmosin-Röd färg, se Wet. Ac. Handl. för 1742 pag. 21.

Salix, Wide, på Finska Paju F. S. 805. deß barck är af några brukad för fråsan, så at deraf är tilredd en décoct, hwaraf Patienten intagit. Denna cur är funnen nog soverain mot fråsan, men har förordsakat efteråt en stark swulnad i kroppen, som doch af deß oinskränkta och owarsamma nyttiande torde härröra.

Myrica, Strandporß F. S. 817. är äfwen här brukad fordom för Humla, lägges för sin starka lukt ännu ibland drickat och brenwin.

Humu-

Humulus, Humla F. S. 818. utom deß almenna bruk i dricka, nyttjas ibland deß stielckar, i brist på Hampa, til gröfsta slit-plagg: Nässle stielkar nyttias til samma behof.

Rubus, Hallon, på Finska Watut, Waramet, eller Fadermat, F. S. 408. bären knodas tilsammans med kornmiöl, bakas och gräddas, eller torckas, samt när ölet är tunnat hänges et stycke af Hallonkakan uti drickat, som gifwer en ganska angenäm smak och lukt.

Följande har Herr Comministern Jacob Forselius, i Öfwerwelil mig gunstigt meddelat, uti detta ämne.

Achillea F. S. 705. på Swenska Rölleka, Finska Sata lehti, deraf tilreda somliga plåster. Angelica, på Finska Putki 234. brukas för osundt wäder: Polypodium, Stensöta, på Finska Mesijuri för bröstwärk: Daphne, Källarhalsbär, på Finska Näsinän marjat, 311, för magref: Malört, Enbär, Tällstrunt, Veronica, och Linnæa för skörbiug. Med Poryla, Wintergröna 330 och humla, bådda somliga med stor nytta swällande och wärckande leder. På rosen bindes okokad hampa, jest och sönderstött tegel sten. Plantago Groblad, på Finska Rautalehti, 122, bindes på öpna sår; men få äro, som weta tilreda deraf, äfwen som af Vaccinium, Tranbär, på Finska Karpalo, 315, ögonwatn. En del färgar rödt med Lysimachia, Rebeckebrås 166 eller 67.

§. 15.

Uti Gamle Carleby Sochn äro födda, döda och wigda på 4 år, som följer:

	Födda	Döda	Wigda
År 1749	213	150	33
= = 1750	215	130	51
= = 1751	226	169	29
= = 1752	233	170	26

Folckets talrikhet befants.

	Mank.	Qwink.	Summa.
År 1749	1438	1607	3045
= = 1750	1495	1647	3152
= = 1751	1500	1689	3189

Följande är mig gunstigt meddelat af Herr Befallningsman Lars Brunell.

Summa på behålne Rökar i Gamle Carleby Sochn, sedan Torpare, Handtwärckare och inhyses hion äro afdragne.

Jordboks Hufwud Mantal.

År	Rökar	Rökar i Öijarna (a)	År	Mantal	Mantal i Öijarna (a)
1725	166	16	1725	$103\frac{3}{4}$	$10\frac{1}{4}$
1737	198	21	1737	$105\frac{1}{24}$	$10\frac{1}{4}$
1753	243	27	1753	106	$10\frac{1}{4}$

Sum-

(a) Här märckes, hwad i Förra Delen §. 2. om Långön och Knifsön sagt är, som enligit Jordboken höra til Cronoby Sochn.

Summa på Kronans twå tredjedelar af Tionden.		
För År	Tunnor	Kappar
1725	85	21
1737	104	10
1753	150	:::

Summa på Personerna uti Mantals-Längderna.	
För År	Personer
1725	395
1737	704
1753	1117

Summa på G. Carleby Sochns utskylder för 1753. S:mt.	Dal.	öre	pr.
Ordinarie Landt-Räntor - - -	2570	:::	:::
Riksdags Bewillningar - - -	1857	24	:::
Båtsmans-penning. för 50 Soldat-rotar à $3\frac{1}{2}$ Dal.	166	21	8
Monderings-Penningar - - -	50	:::	:::
Soldate Löner för 50 Rotar, à 10 Daler -	500	:::	:::
144 Tunnor Ränte- och Giärdes-Spanmål à 6 Daler, efter 1753 års Marckgång -	864	:::	:::
150 Tunnor Tionde Spannmål, à 6 Daler	900	:::	:::
Summa -	6908	13	8

Uti Gamle Carleby Sochn finnas inga Konungs-Gårdar eller Säterier, utan alla äro Bondehemman, och nästan allmänt af åboerna bördade.

Gårdarne, som mästedels bebos af Bönder, äro så wäl bygda, at man få ställes finner så allmänt wäl bygda Bondegårdar. Inbyggarena äro allmännast snygge och renlige i sina Hus och Kläder, nyktre, muntre och lifaktige, arbetsamme, ganska händslöge, i synnerhet i det, som Snickare-arbete kallas, läraktige, at antaga sådane förslager, hwar af de spå sig någon botnad, förständige, höflige, som af en Bonde kan fordras, belefwade och til en del tämmeligen wälmående.

Här med slutar jag nu min Läsare Afhandlingen om Gamle Carleby, och utbeder mig ditt wilda omdöme. Opåmint finner jag här många bristfälligheter, utan at nu kunna förbätra dem. Alla, som uti dylika ämnen utgifwa något, i synnerhet i des egna Swenska drägt, underkasta sig flere tadelfulla domar, än någon annan, och oftast deras, som minst äro skickeliga, at i sådana mål fälla mogna omdömen: Sådant finner jag wäl, men, långt ifrån at det skulle oroa mig, giör min innerliga wälmening med detta mitt arbete, och den liufwa plikt, som jag efter mina omständigheter, mot min Fosterbygd fått fullgiöra mig så tilfyllest, at jag gärna unnar tadlaren sitt nöje.

G. A. Å.

Sammandrag

Af

Tull-SPECIALERNES EXTRACTER,

Öfwer

The förnämste Landt-PRODUCTER,

Hwar med Handeln fortsättes

Ifrån

Gamle Carleby Stad.

Åhr	Tull- och Accis Inkomsten. Silf:mynt Dal.	Öre	Pen.	Järn och Smide Skp.	Lispd.	Tjära Läst.	Tr.	Råg Tr.	Kap.	Korn Tr.	Kap.	Malt Tr.	Kap.	Strömming Tr.	Salt Sill Tr.
1744	2073	19	5	235	15	1355	8	429	7	301	22	176	4	$99\frac{7}{8}$	3
1745	2464	6	3	258	:::	1068	11	1277	:::	820	1	179	24	$7\frac{1}{8}$	$5\frac{3}{8}$
1746	2139	23	4	136	:::	1057	3	747	26	527	27	73	2	$109\frac{1}{2}$	$4\frac{3}{4}$
1747	2258	13	4	83	:::	1022	11	846	29	780	21	62	16	$16\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$
1748	3472	13	5	107	:::	1447	4	1011	14	640	5	127	4	$107\frac{5}{8}$	$8\frac{1}{2}$
1749	2614	1	5	128	:::	1006	7	708	3	429	10	24	22	$76\frac{3}{8}$	$6\frac{7}{8}$
1750	3392	24	5	39	8	970	8	1254	23	679	2	334	8	$144\frac{1}{4}$	$9\frac{1}{2}$

Åhr	Smide Lißp.	Smide Marck.	Koppar Lißp.	Koppar Marck.	Torr Kiött Lißp.	Torr Kiött Marck.	Talg Lißp.	Talg Marck.	Torr Fisk Lißp.	Ost Lißp.	Fläsk Lißp.	Ohäcklat Lin Lißp.	Lin Blår Lißp.	R. Hamp. Lißp.
1744	1187	16	139	9	13	10	91	15	13½	34¾	8	152 13/20	----	----
1745	1841	15	160	---	173	5	196	4	95¼	68¼	55	472¾	----	½
1746	1395	---	173	5	116	14	265	10	173½	49 19/20	41¾	254⅖	----	----
1747	1518	2	96	10	94	8	254	10	33 9/20	49 9/10	33	340	----	----
1748	1762	5	91	8	117	10	202	2	122¼	62 7/20	45	423¾	----	----
1749	1950	12	53	19	121	5	160	4	82⅗	52 3/20	46¾	420½	76⅘	188
1750	2792	15	33	---	178	14	401	12	118 9/10	61⅗	82½	382 9/20	20	----

Åhr	Ohäcklat Hampa Lißp.	Hwetmiöl Lißp.	Näfwer Lißp.	Humla Lißp.	Bräder Botn Tålft.	Bräder Sågs Tålft.	Bräder Bakar Tålft.	Kalksten Deck.	Båtar styck.	Jullar styck.	Jachter styck.	Fur. Skep styck.	Käst. Or. styck.	Stutar styck.
1744	802¼	------	255	36 7/20	291¼	1268	162	42 9/10	5	5	1	9	---	10
1745	1333¾	89½	383	112 17/20	301	2467	119½	34 9/10	6	1	2	5	---	34
1746	1251¼	96	456	64 11/20	241¼	1390½	72¼	59½	6	2	2	5	1	28
1747	391	252½	520	53¼	435⅓	1735½	39½	74⅗	2	3	2	2	8	55
1748	901	125½	447	61 11/20	219½	1416⅔	40½	46	3	1	2	7	4	22
1749	888½	138	490	47	51⅙	1001 1/12	17	80½	4	4	3	---	1	29
1750	560 7/10	337½	413	92 11/20	180	3432	21	55 1/10	6	7	7	1	7	24

Åhr	Tiurar styck.	Kor styck.	Qwigor styck.	Kalfwar styck.	Får styck.	Häst.stod.fol. styck.	Röda Räfft. styck.	Kohudar styck.	Älgshudar styck.	Renshudar styck.	Wed Famnar.	Wed Las	Hö Winter Las	Hö Sommar Las	Halm Las.	Blagarn Alnr.
1744	---	32	129	67	32	33	1	23	3	2	420¾	698	205	28	½	2095
1745	5	26	187	130	42	28	2	12	41	3	326½	886½	163	88	7	232
1746	56	88	73	39	47	28	10	10	31	3	339	1068½	164¾	73¾	7½	306½
1747	64	174	110	45	73	48	28	17	16	---	294	1567	292	229	24	810
1748	45	172	132	97	85	31	3	23	9	4	290½	1320	131	476	49½	48
1749	62	124	184	93	116	42	32	28	9	2	326	1091	100	336	26	90
1750	4	96	85	39	145	79	1	14	2	6	196½	1774	155	481	57	90

Gamle Carleby den 30. Maji 1751. Sv. Ol. Nordeen.

Anmärckningar.

UTi denna *Tabell* äro uptagne, ej allenast de waror, som utskeppas, utan äfwen alt det, som uti Staden och til des förnödenheter åtgåt, samt en del, som icke ens utskeppas: så utskeppas här ifrån;

1:o Ingen Spanmål; ej heller

2:o Boskap, eller Hästar och deras Foder.

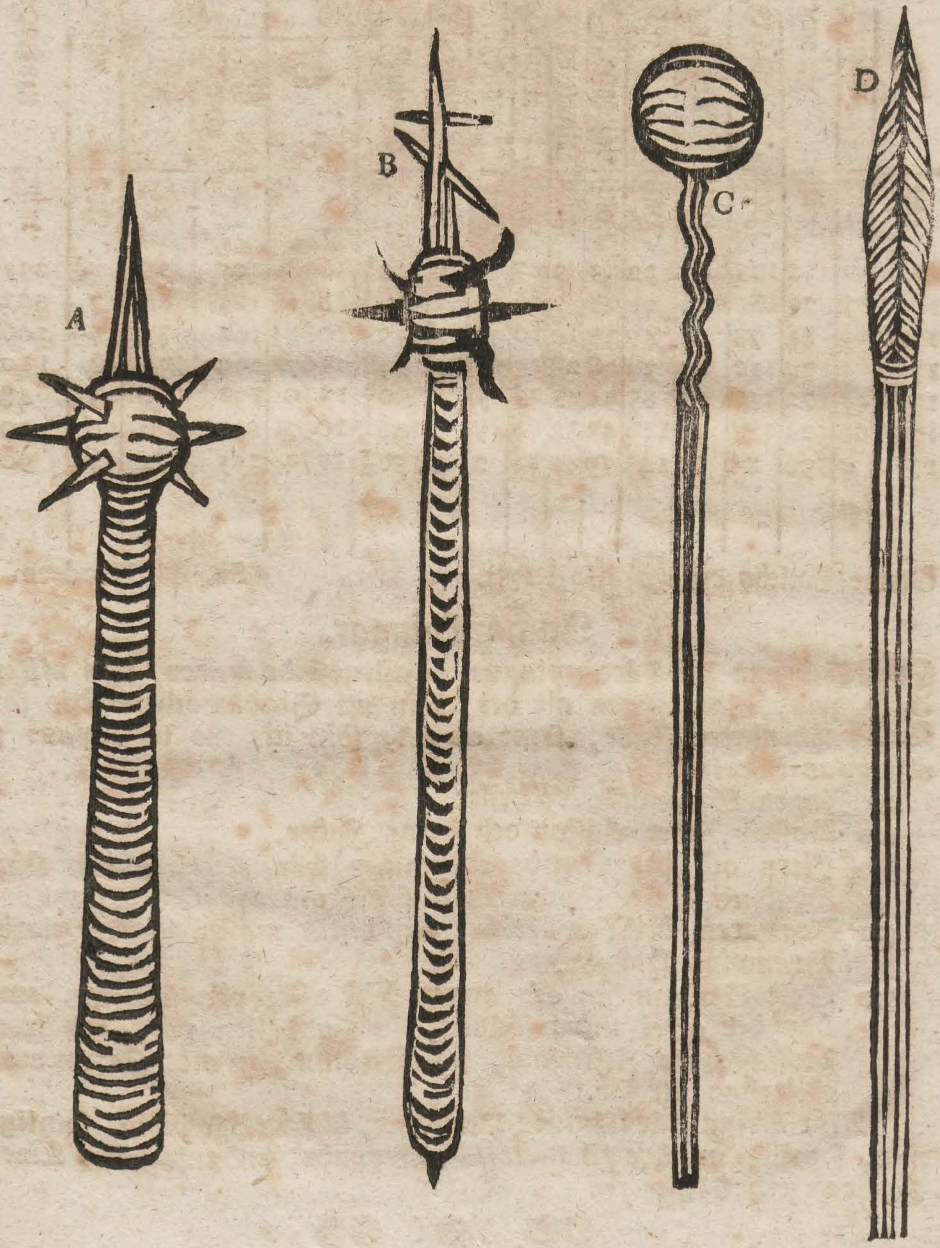
3:o Jern och des Smide ankommer från *Stockholm* och Kimå Bruk uti Wöro Sockn strax söder om *NyCarleby*, samt

4:o Kopparen ifrån *Stockholm*, och består mäst i färdig giorda Brånwins Pannor.

5:o Salt Strömming och annan Fisk utskeppas icke ens, emedan der af ej mera fångas, än Hushållen noga behöfwa; dock förbyta Fiskarena, sin Strömming mot Spannmål, wid sina utresor.

Alla öfriga här nämnde Persedlar, blifwa här ifrån, somliga mer, somliga mindre til *Stockholm* utskeppade, undantagande Linet, Hampan och Näfwern.

❀❀)❀(❀❀

A
B
C
D

Geschichte

Rußland.

L